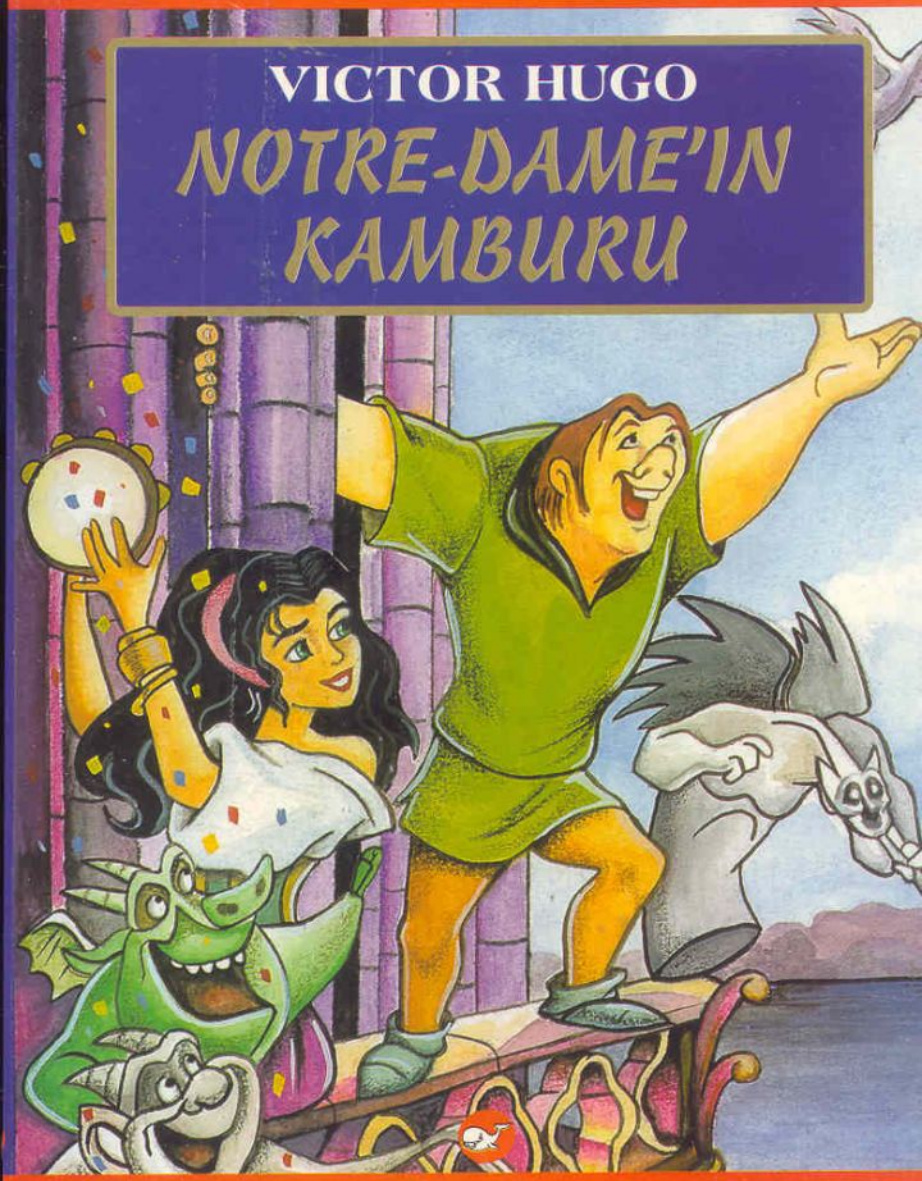
DÜNYA KLASİKLERİ

VICTOR HUGO

NOTRE-DAME'IN KAMBURU

GENÇLİK DİZİSİ

NOTRE-DAME'IN KAMBURU

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.

VICTOR HUGO (1802 - 1885)

Fransız Edebiyatı'nın en büyük romantik şair, romancı ve dramacılarındandır. Romantik akımın en önemli kişisi sayılır. Besonçon'da doğdu (26 Şubat). General olan babasıyla İtalya ve İspanya'yı dolaştı. Genç yaşta Paris'e gelerek şiirler yazmaya başladı. *Harika Çocuk* olarak tanındı. Kral, şiir başarıları üzerine, Hugo'ya maaş bağladı. Şair bu sayede evlendi. Siyasetle ilgisi gittikçe artıyordu; Üçüncü Napolyon tarafından Jersey ve Guernesey adalarında sürgün olarak sığınmak zorunda kaldı (1851). 1870'de Fransa'ya döndü, milletvekili seçildi. Ölümü bütün Fransa'da milli matem oldu. Fransız dilinin, Fransız şiirinin en büyük ustalarındandır. Yapıtları, özellikle şiirleri, biçim, üslup, tasvir, bakımlarından çok parlaktır. Çağının bütün şairlerini etkilemiştir.

En tanınmış yapıtları: Şiir: *Les Odes* (1822), *Les Frauilles d'automne* (Sonbahar Yaprakları, 1831), *Les Contemplations* (Temaşalar, 1853), *Les Châtiments* (Cezalar, 1853), *La Légende des Siécles* (Asırların Efsanesi, 1853), Tiyatro: *Hernani* (1830), *Ruy Blas* (1838), Roman: *Notre-Dame de Paris* (1831), *Les Misérables* (Sefiller, 1862).

NOTRE-DAME'IN KAMBURU

BEYAZ BALİNA YAYINLARI
Gençlik Dizisi 9

ISBN: 975-6387-50-5

NOTRE-DAME'IN KAMBURU / *Victor Hugo*

Yayın yönetmeni: Bülent Oktay
Editör: Nermin Baltacı
Çeviren: Neşe Baltacı
Grafik ve tasarım: Mehmet İlhan Kaya
Baskı ve cilt: Melisa Matbaası, İstanbul

1. baskı: Beyaz Balina Yayınları, İstanbul, 2004

BEYAZ BALİNA YAYINLARI
Binbirdirek Mahallesi Suterazisi Sokak No: 4/2
34122 Sultanahmet-İstanbul
Telefon : (+90) 212 - 638 62 64
Telefaks: (+90) 212 - 638 62 65

OYUNCU KIZ

Açtı ve üşüyordu Piyer Grenguvar. Ne yiyecek alacak parası, ne de sıcak bir yuvası vardı. Yazdığı şiir ve oyunlar kimsenin ilgisini çekmediğinden bu çeşit çabalarla yoksulluktan hiç mi hiç kurtulamayacağını biliyor, bilinmeyen bir ozan olmanın üzüntüsünü de derinden derine duyuyordu.

1482 yılının son günleriydi. Halkının pek çoğu Grenguvar gibi yoksul ve güçsüz olan Paris, yeni yılı amansız soğuklarla karşılamaya hazırlanıyordu.

"Ozan olmaktan artık vazgeçmem gerekiyor," dedi Grenguvar kendi kendine. "Bu konuda biraz daha direnirsem çok yakında açlıktan öleceğim!" Üşüyen ellerini bomboş ceplerine soktu ve Palas dö Grev denen büyük meydana doğru yürümeye başladı. Orada, taşlar üstünde kırmızı kırmızı alevlerle yanan ateşin çevresini, ayakta duran bir yığın insan sarmıştı. Grenguvar da bu kalabalığa katılmak ve yaktıkları ateşte ısınmak istiyordu. Adımlarını çabuklaştırdı.

"Donuyorum," dedi karıştığı kalabalıktakilerden birine.

"Niçin ateşle aramızda bu kadar mesafe bırakıyoruz? Niçin biraz daha yaklaşıp daha çok ısınmıyoruz?"

Adam, bu soruya başka bir soruyla karşılık vererek:

"Esmeralda nerede oynayacak o zaman?" dedi.

"Esmeralda da kim? Bu adı ilk kez sizden duyuyorum."

"Yaa, demek öyle? Açın gözünüzü de bakın... Sevimli bir kız, değil mi?"

Önündeki kadının şapkası, görmesine engel olduğundan ayaklarının ucunda yükseldi. O güne dek adını bile duymadığı bu oyuncu kızın gerçekten bir dansöz mü, yoksa bir peri kızı mı olduğu konusunda bir an şaşırıp kaldı. Upuzun kara saçları, esmer teni, dans ettikçe pırıl pırıl yanan kara gözleri ile öyle güzeldi ki... Minicik ayakları, taşlara serilivermiş İran işi bir kilim üstünde gidip geliyordu. Göz alıcı renklerle ve simlerle süslü elbisesinin içindeki ölçülü ve uyumlu vücudu olduğundan da güzel görünüyordu.

Grenguvar, dansözü bir süre hayran hayran seyrettikten sonra, onun peri kızı değil, şimdiye dek gördüklerine hiç benzemeyen bir Çingene kızı olduğu sonucuna vardı ve bunu yanındakine söyledi.

"Tabi ya Çingene!" dedi adam. "Bir yere yerleşmeksizin oradan oraya göç eden, çadırlarda yaşayan garip kişilerden biri. Ayrıca Çingenelerin yaptıkları numaraların hepsini biliyor. Bakın, onlardan birini yapıyor şimdi."

Esmeralda, başının üstünde dikey iki kılıç olduğu halde dans ediyordu. Onları yere düşürmeden sağa sola bükülüyor, çevresinde döndüğü ateşin kızıllığı oyuna sihirli bir güzellik katıyordu. Seyirciler çıt çıkarmaktan korkuyorlardı.

"Bu dans üstüne bir şiir yazılabilirdi..." dedi Grenguvar.

Bu sırada ateşin ötesine dalan gözleri korkunç bir darağacı ile karşılaştı. Boyunlarından asılmış insanları görünce birdenbire ürküverdi. Ama biraz düşününce bu korkusunu gereksiz buldu. Yasalara aykırı davranmamıştı ki hiç...

Meydanın köşesinde, orada yaşayan halkın "Fare Deliği" adını taktıkları küçük bir ev vardı. Demir parmaklıklı bir tek penceresi olan bu evceğizin kapısı yoktu. Çingenelere çok kızan Gudül Teyze hiç dışarı çıkmazdı ki... Esmeralda'yı görmemişti herhalde. Bir görse, bağıra çağıra edeceği küfürlerle koca meydan inlerdi.

Esmeralda döndükçe dönüyordu...

Grenguvar, kalabalıkta birinin, hem de kendisine pek yabancı gelmeyen birinin dansözü çok garip bakışlarla süzdüğünü fark etti. Yüzü çok durgundu, ama gözleri alev alev yanıyordu. Yaşı otuz beşten yukarı değildi. Başında iki üç ağarmış telden başka saç olmayan bu adamın üstünde rahip giysisi vardı.

Hiç kimse dansın bitmesini istemiyordu. Ama Esmeralda çok yorulmuştu.

"Djali!" diye seslendi.

Küçük, beyaz bir keçi ona doğru koşturdu. Ayaklarında altın patikler, boynunda gümüş bir zincir vardı.

"Haydi Djali," dedi Esmeralda. "Şimdi sıra sende!"

Elindeki tefi keçiye uzattı ve:

"Bil bakalım Djali, bugün ayın kaçıncı günü?" diye sordu.

Keçi ayağını kaldırdı ve tefe altı kez vurdu. Kalabalığın önünde duran çocuklar, sevinçle bağırdılar:

"Aferin Djali!.."

Grenguvar'ın yanındaki adam da heyecanlanmıştı:

"Ne kadar mükemmel bir hayvan!" dedi.

Çingene kızı tefi şöyle bir çevirdikten sonra başka bir soru sordu:

"Pekâlâ Djali, şu anda saat kaç?"

Djali altın patikli ayağını kaldırıp tefe yedi defa vurdu. Tam bu sırada meydandaki saat de yediyi vuruyordu.

"Büyücü işi bunlar! Ancak sihir gücüyle yapılabilir!"

Bu sözleri, Esmeralda'ya garip garip bakan rahip söylemişti. Ancak seyirciler öyle coşmuşlardı ki söylediklerini yalnızca kendisi duydu.

Kalabalığın çıkarttığı gürültüyü biraz olsun azaltmak isteyen Esmeralda, genel isteğe uyarak bir soru daha sordu keçisine:

"Söyle bakalım Djali, rahipler kilisede nasıl konuşur?"

Küçük keçi art ayakları üstüne oturmuştu. Ön ayaklarını kutsal öğütlerde bulunan rahiplerin elleri gibi ağır ağır hareket ettiriyor, çıkardığı komik seslerle de halkı kahkahadan kırıp geçiriyordu. Esmeralda'yı süzen saçları dökük rahip daha fazla dayanamadı.

"Çok kötü, çok yanlış şeyler bunlar!" diye bağırdı.

Çingene kızı sesin geldiği yana dönerek:

"Ooo!" dedi. "Amma da çirkin adam!"

Ve dilini çıkarttı.

Sıra, seyircilerden para toplamaya gelmişti. Bir anda altın ve gümüş paralarla dolan tefini, Grenguvar'a uzatmıştı kız. Ozan, cebinin boş olduğunu unutmuş, hiç düşünmeden elini cebine daldırmıştı. Aynı anda da önünde tefiyle duran bu güzel kızın karşısında, utancından kıpkırmızı kesilmiş, ne yapacağını bilmez hale gelmişti. "Hay

aksi şeytan!" dedi kendi kendine. "Zengin olsaydım eğer, servetimin tamamını verebilirdim!"

"Pis Çingene! Kötü kız! Def ol, git buradan!"

Meydanın uzak bir köşesinden kopup gelen bu ses Grenguvar'ı içinde bulunduğu güç durumdan kurtardı. Gudül Teyze'nin Fare Deliği'nden yağdırdığı küfürler, Esmeralda'yı korkutmuş, ama oradaki çocukları eğlendirmişti.

"Gudül Teyze aç olmalı," dedi çocuklar. "Herhalde akşama yiyececek yemeği yok. Hadi, hep beraber gidelim ve ona bir şeyler bulup getirelim."

Çocuklar, böyle diyerek güle oynaya uzaklaştılar oradan. Grenguvar da bu sözlerle aç olduğunu ve akşama yiyecek bir şeyi bulunmadığını hatırladı.

"Zavallı Gudül Teyze," dedi yanındaki adam. "Kim bilir nasıl bir üzüntü içinde ki, canı eğlenmek bile istemiyor. Böyle dünyadan elini eteğini çekmiş bir halde bu Fare Deliği'nde yalnızlığıyla baş başa ömür tüketiyor..."

"Aaaa! Siz onun acıklı hikâyesini bilmiyor musunuz?" dedi Grenguvar. "Oysa ben Paris'te herkesin bunu bildiğini sanırdım."

"Hıı, o hikâyeyi mi? Tabi bilirim, ama tek kelimesine inanmam. Güya Gudül Teyze'nin cici bir kızı varmış, Çingeneler tarafından çalınmış, mış mış da mış mış... Bir kere Gudül Teyze öyle çirkin bir kadın ki, onun çalınmaya değer bir kızı olabileceğini düşünmek bile büyük bir hata olur bence!"

"Çektiği üzüntüler onu çirkinleştirmiş olamaz mı? Herhalde bundan on altı yıl önce Çingeneler dört yaşındaki kızını yamuk yumuk bir oğlanla değiştirdikleri zaman güzel bir kadındı."

"O tek gözlü, kolu bacağı eğri büğrü bir oğlan çocuğu ile değiştirilmesini de duymuştum, ama bunların söylentinin ötesine geçemeyeceğini sanıyorum."

"Peki, ama Fare Deliği'ndeki patik tekini, Gudül Teyze'nin ona bakıp bakıp ağladığını da mı görmediniz? Eğer biraz duygulu olsaydınız, anlatılanların tamamen gerçek olduğunu sezinleyebilirdiniz."

"Hah hah ha! Duygulu olmak mı? Güldürmeyin beni... Neredeyse bana, dokunaklı şiirler yazan bir ozan olduğunuzu söyleyeceksiniz!"

Bu son söz Grenguvar'ın içinde garip bir eziklik yarattı. Sustu. Öylece durup Esmeralda'nın berrak ve tatlı bir sesle söylediği şarkıyı dinlemeye koyuldu. Tek sözcüğünü bile anlamadığı bu şarkı ona bir anda her şeyi unuttturmuştu. Gudül Teyze'ye yiyecek getirmeye gidip ellerinde pastalarla dönen çocuklar da durup Çingene kızının tatlı sesini dinlediler, dinlediler... Sonra bir de pasta yiyerek dinlemeyi denediler. Ve bundan da çok memnun kaldılar.

Çocuklar pastaları, Esmeralda da şarkısını bitirmek üzereydi ki Fare Deliği'nden Gudül Teyze'nin sesi geldi:

"Susmak bilmez misiniz siz? Kesin şu şamatayı da başımızı dinleyelim azıcık!.."

Hemen sustu kız. Grenguvar bağırmaya başladı:

"Hayatımda duyduğum en tatlı müziği en güzel yerinde kestiniz!.."

Toplanan kalabalık da Gudül Teyze'ye en az Grenguvar kadar kızmıştı. O Fare Deliği'nden hakaretler yağdırırken dinleyiciler de bir yandan:

"Şeytanlar götürsün seni e mi!.." diye karşılık veriyor-

lar, bir yandan da Fare Deliği'ne saldırmaya hazırlanıyorlardı. Tam o sırada beklenmedik bir manzara ile karşı karşıya geldiler.

Tüm gözler meydanın bir köşesine çevrilmişti. Şarkıdan çok gürültüye benzeyen sesler çıkaran bir yığın insan, kış akşamlarının bu kendine özgü karanlığını ellerindeki şenlik fenerleriyle aydınlatarak onlara doğru ilerliyordu. Çocuklar, pastanın geri kalanını da çarçabuk ağızlarına tıkıştırıp bu neşeli kalabalığa doğru koşmaya başladılar. Gudül Teyze iyice unutulmuştu artık. Büyükler de bu çığlık çığlığa bağıran kafilenin elleri üstüne giden adamı görme konusunda en az çocuklar kadar meraklıydılar. Bu ilginç adam, Çirkinler Kralı idi.

KUASİMODO

Her yıl bir Çirkinler Kralı seçmek Paris'te gelenek haline gelmişti. Seçimin daha ilgi çekici olması ve halkı eğlendirmesi için çeşit çeşit yollara başvurulurdu. O sabah da Paris halkı oy kullanacağı yere koşmuştu.

Kiliselerden birinin camı kırılmış ve henüz onarılmamıştı. Camsız kalan kısım, bir insan kafasının girip çıkabileceği kadar büyüktü. Kral adayları kiliseye gelip birer birer bu delikten kafalarını uzatacaklar, halk da bu çirkinler arasından en çirkinini seçecek ve seçimi kazanan kişi, 1482 yılının Çirkinler Kralı ilan edilecekti. Bu, seçmenler için çok büyük bir şenlikti.

İşte, camı kırık çerçeveden bir baş çıkmıştı bile...

"Bundan daha büyük bir burun gördüysem Arap olayım!" dedi bir asker.

İneğini yanından ayırmayan bir çiftçi de:

"Yalnız şu ağıza bakmak bile yeter!" diye bağırıyordu.

"Haydi oğlum, yeter seyrettiğimiz seni! Başkası çıksın!"

Ve başka bir yüz göründü.

"Aaaa! Bakın bakın, tıpkı şuradaki inek!.."

"Ha hayyy! Kulaklara gelin kulaklara, yelken gibi mübarekler! Nasıl içeriye alabilecek onları?"

Ve işte böyle kahkahalar, şakalar, bağırıp çağırmalar arasında birbirinden çirkin yüzler geçti, geçti...

En sonuncu yüz, tüm seçmenlerin oybirliğine varmalarına ve kararlarını büyük bir taşkınlık içinde belirtmelerine yol açtı:

"Tamam, tamam! Bundan daha çirkin başka biri olamaz!"

"Seçildi! Seçtik! Kralımızı seçtik!"

"Yaşasın Çirkinler Kralı!"

Camı kırık çerçevenin ortasında kızıl renkli diken diken saçların çevrelediği son derece solgun bir yüz vardı. Tek gözlüydü. Sarı ve donuktu o da. Üstünü çalı görünüşlü kıllar kaplamıştı. Aynı kıllar olmayan diğer gözün yerinde daha da geniş bir alan meydana getiriyordu. Her gülümseyişinde mağara kapısı gibi açılan ağzında birkaç iri diş fırlıyordu. Derisini kara kara çiller doldurmuştu.

Seçmenler, krallarının kiliseden çıkıp yanlarına gelmesini istiyorlardı:

"Haydi! İn aşağıya artık!"

"Kralımızı kentin tüm sokaklarında ve alanlarında dolaştırmak istiyoruz!"

Kuasimodo kilise merdivenlerinin en üst basamağında durmuş, mutlu mutlu gülüyordu. Bu, onun hayatındaki en mükemmel bir andı. Daha önce hiç böylesine bir ilgiyle karşılaşmamıştı. O zamana kadar insanlar onun iğrenç kamburundan, omuzları arasına gömülmüş koca kafasından, eğri büğrü kollarından ve bedenine göre son derece ince olan bacaklarından yalnızca korkmuşlar ve nefret etmişlerdi.

Ama şimdi o insanlar, kendisini yanlarında, aralarında görmek istiyorlardı. Kuasimodo, niçin istendiğini bilmiyordu. Söylenenleri duymamıştı. Notre-Dame'ın çanlarını çalmaktan kulakları sağır olmuştu çünkü. Çanlarını çok severdi. Dayabildiği tek ses, onların gürültülü müziğiydi. Ve bu müzik, acı dolu yaşantısının biricik avuntusuydu.

Jil Klopin adındaki kılıksız bir genç, kilise merdivenlerinden koşarak çıktı. Kuasimodo'nun yanına ulaşınca durdu. Daha sonra da başını omuzları arasına çekerek kamburunu çıkarttı. Amacı, Kuasimodo'nun taklidini yapıp herkesi güldürmekti. Bu amacına gerçekten de ulaştı. Halk kahkahalara boğuldu bir anda. Fakat kambur bu kahkahalara katılmıyordu.

Uçuyordu Jil Klopin şimdi de. Kuasimodo tutup aşağıya fırlatıvermişti onu!

Ortalığı bir sessizlik kapladı. Kadınlar çok korkmuş görünüyorlar ve aralarında fısıldaşıyorlardı:

"Maymun gibi adam!.."

"Çirkin olduğu kadar da kötü!"

"Biliyor musunuz, ben Notre-Dame yakınında oturuyorum. Her gece kilisenin damında koşturup durur. Bunu ayak seslerinden anlarım."

"Tıpkı bir kedi gibi!"

"Gerçekten korkunç!"

Erkekler kambur hakkında kadınlar gibi düşünmüyorlardı. Gücüne hayran olmuşlardı, o kadar.

Kalabalıktaki dilenciler, parlak ve rengârenk bir kaftanla kartondan bir taç getirip Kuasimodo'ya giydirdiler. İki kalın tahtayı birbirine diklemesine çakarak yaptıkları haçı

da eline tutuşturdular. Yerinden söktükleri eski bir tahta kapının üstüne krallarını oturtup, omuzlarına aldılar. Kentin alanlarını ve sokaklarını dolaştırmaya başladılar.

"Çekilin yoldan!"

"Çirkinler Kralı geliyor!"

"Yaşasın Kuasimodo!"

Sesleri geçtikleri yerlerde yankılar bırakıyordu.

***

Bu olaydan on altı yıl evveldi. Tatlı bir bahar gününün sabahında Notre-Dame Kilisesi önünde bir çocuk bulundu. Çocuk, büyük kapıların önündeki merdivenin bir basamağında yatıyordu. Eski ve pis bir örtüye sarılmıştı. Çok tuhaf bir ağlayışı vardı.

Bu, kiliseye bırakılan ilk çocuk değildi. Anneleri tarafından istenmeyen bebekler, böyle getirilip bırakılır, iyi yürekli kadınlar bu çocukları alıp kendi çocuklarıymışçasına özenerek büyütürlerdi. Bu küçük oğlan dört yaşında kadardı. Kızıl saçları, bir tek gözü, eğri büğrü kolları ve kollarına benzeyen bacakları vardı. İşte bu yüzden hiç kimse bu çocuğu alıp ona bakmak istemedi.

Kadınlar merakla durup bakıyorlar ve aralarında konuşuyorlardı:

"Bu ne olabilir?"

"Tanrı yardımcımız olsun!.. Ne çocuklar doğabiliyormuş meğer..."

Cici elbiseler içindeki güzel bir kız çocuğu:

"Ben de görmek istiyorum. Ne olur, bırakın da bakayım!" diye bağırmaya başladı.

"Hayır Flör'cüğüm," dedi annesi. "Güzel bir şey değil, hemen gel buraya!"

Ve kızının elinden tutarak uzaklaştırdı oradan.

Bırakılmış çocuk durmadan ağlıyordu. Ama bu ağlayış hiç de çocuk ağlamasına benzemiyordu.

Kadınlar aralarında konuşmaya hâlâ devam ediyorlardı:

"Bu bir insan yavrusu değil de hayvandır belki!"

"Büyücüler tarafından bu hale getirilmiş bir yaratık da olabilir pekâlâ!"

Bu sırada, Notre-Dame'ın, okumuşluğu ve bilgisiyle tanınmış rahibi Klod Frollo da oraya gelmiş, bu garip çocuğu seyrediyordu.

Kadınlar, rahibi görür görmez hemen dağıldılar.

Frollo, bu küçük oğlandan gözlerini ayıramıyordu. Yüreği koruma isteği ile karışık bir acımayla dolmuştu.

"Görüyor musun küçük, hiçbir kadın seni istemiyor! Çünkü sen, diğer çocuklara hiç benzemiyorsun..." diye mırıldandı. "Ama seni de herkesi yaratan Tanrı yarattı. Onun yarattığı güzellikleri nasıl seviyorsak çirkinlikleri de öyle sevmemiz gerekir. Zavallı çocuk, seni ben alayım bari!"

Çocuğu kucağına alır almaz o garip ağlayış dindi. Frollo içinde, Tanrı'nın isteğini yerine getirmiş olmanın rahatlığını duydu. Kucağında çocukla kilise kapısından içeri girdi.

"Sana bakıp büyüteceğim," dedi. "Sen benim oğlumsun artık. Benim oğlum!.."

Ve oğlunun adını Kuasimodo koydu.

Kuasimodo tek gözlüydü. Kulakları da şöyle böyle duyuyordu. İşlenmemiş, kaba saba bir sesi vardı. Frollo ona daha anlaşılabilir bir şekilde konuşmayı öğretmek için çok uğraştı. Kuasimodo da onun bu çabasını boşa çıkartmamak için çok çalıştı. Çirkinliği onu insanların içinden çekip

almış, kilisenin tepesindeki yuvasına kapatmıştı. Yalnızca Frollo ile konuşur, diğer insanlardan kaçardı. Kilise çanlarının nasıl çalınacağını da öğrenmişti rahipten ve sonra da bu işle görevlendirilmişti.

Çanların gürültüsü, zamanla sağır olmasına yol açtı. Hiçbir şey duyamaz hale geldiği zaman konuşmaz da oldu. Kulakları duymadığı için sesini ölçülü bir hale koyamayacağını bilen Kuasimodo, duyanların kendisine gülebileceği korkusuna kapılıyordu. Bu korkuyu yenip rahatça konuşabilmesini sağlamaya çalışan Frollo'nun bu yoldaki çabaları ise hiçbir sonuç vermiyordu. Böylece Kuasimodo büyük bir sessizlik içine gömüldü.

Hiç kimseyle karşılaşmak istemeyen kambur bütün Paris halkıyla Notre-Dame'ın çanlarını çalarken konuşuyor; çirkinliğini, sağırlığını, yalnızlığını çanların güzel ve duygulu müziğinde dile getiriyordu. Kilisenin her şeyini seviyordu. Ama çanlara olan tutkusu bambaşkaydı. En büyüğüne Mari adını vermişti. Onun yanında Jaklin asılıydı. Minik bir çandı bu, minik ve sevimli... İkinci kulede altı tane daha vardı. En küçük altı çan da ortadaki kuledeydi. Bir de boğuk sesli tahta çan vardı ki, biri öldüğü zaman çalınırdı. On beşini de severdi sevmesine ya, Mari'yi bir başka tutardı. Onun üstüne çan yoktu ki...

Görevini seve seve yapardı. Tüm çanların birlikte çalınacağı özel günleri iple çekerdi. Frollo, çanların çalınacağını bildirir bildirmez merdivenlerden inermişçesine kolaylıkla çıkar, büyük çanın bulunduğu kuleye koşup Mari'sini, uzun bir yolculuğa çıkmak üzere olan sevgili atını okşar gibi okşar, aynı zamanda onu yoracağı için üzüntü duyardı.

Sonra ipleri çekmek için aşağıda bekleyen adamlara

işaret verirdi. Madeni dilin çıkardığı ilk sesle kamburun bastığı yer rüzgârda bir yaprak gibi sarsılırdı. Sık sık ve derin derin solumaya başlayan Kuasimodo, çanla birlikte sallanırdı. O anda içten gelen bir ışıkla parıldayan tek gözü, kulenin karanlığında bile seçilebilirdi.

Çanların tümü birden çalmaya başlayınca, taş, tahta, maden... Kilisenin yapısına ne katılmışsa tepeden tırnağa titrerdi. İşte o zaman deliye dönerdi Kuasimodo. Çünkü duyabildiği tek sesti bu... Yanındaki küçük çana tutunup onunla birlikte yukarı aşağı gidip gelmeye başlar, sonra hızını alamaz, Mari'nin içine zıplar, elleri ve ayaklarıyla asıldığı çan hareket ettikçe bir fırtına bulutuna binmiş gibi olur, düşlerinin en tatlısını yaşardı...

Paris halkı, sokaklarda, meydanlarda durur, çanların bu harikulade ezgisiyle kendilerinden geçerlerdi.

İşini bitiren Kuasimodo, Frollo'nun yanına döner, yeniden işaretlerin yardımıyla konuşmaya başlardı.

Ve işte o Kuasimodo, şimdi Çirkinler Kralı olan Kuasimodo tahta bir kapı üstünde taşınarak Palas dö Grev'e getirilmişti. Sırtında o renkli kaftan, başında kartondan taç ve elinde tahta haçla halkın omuzlarında sarsıla sarsıla giderken Mari'nin içine girip sallandığı zaman duyduğu mutluluğu duyuyor, kendisini görmeye gelen meraklılara gülümsüyordu.

Birkaç gün önce Esmeralda'nın dansına ve oyunlarına garip garip bakan, saçları dökük genç adam da oradaydı. Çok sinirli bir hali vardı. Görebileceği kadar yakınına gitti kamburun ve ona dik dik baktı. Bu sert ve öfkeli adam, Frollo'nun ta kendisiydi.

Kuasimodo, onu görür görmez saltanat arabasından indi. Efendisinin önünde suçlu suçlu diz çöktü. Frollo,

kamburun başına yığılan kalabalığı bir tarafa iterek kralın renkli ve parlak kaftanını, kartondan tacını yırttı. Elindeki haçı da kırıp attı.

Kuasimodo, hâlâ olduğu yerde, süklüm püklüm duruyordu. Halk, rahiple kambur arasında geçen işaretleşmeyi büyük bir dikkatle izliyordu. Frollo öfkeli öfkeli emirler veriyor, Kuasimodo ise üzgün üzgün af diliyordu. Aslında kralları istese, rahibi tek eliyle tuttuğu gibi meydanın öbür köşesine savurabilirdi. Kalabalıktakiler böyle düşünüyorlardı.

Şimdi de Frollo, kamburu omuzlarından tutmuş, sarsıyor, kalkıp kendisini izlemesini istiyordu. Kuasimodo bu emre uyarak yerinden kalktı. Böylece rahip önde, o arkada yürümeye başladılar.

Kralarını yitirmiş olmak halkı çok öfkelendirmişti. Frollo'nun dört yanını çevirip kafa tutmaya başladılar. Fakat Kuasimodo onlardan daha baskın çıktı. Rahibin önüne geçti... Ona bir kötülük edeni pişman edeceği her halinden belli oluyordu. Bir yandan kudurmuş hayvanlar gibi korkunç sesler çıkarıyor, bir yandan da sıkılmış yumruklarıyla yaklaşmak isteyenlerin gözünü korkutuyordu. Böylece kiliseye vardılar.

Kimse onlara dokunmayı göze alamamıştı...

TEHLİKELİ SOKAKLAR

Grenguvar meydanda olup bitenleri çok tuhaf buldu, ama şimdi bu olaylar üstünde düşünmenin sırası değildi. Akşama yiyebileceği hiçbir şeyi yoktu. Üstelik öyle açtı ki...

Krallarının ellerinden alınmış olmasının verdiği şaşkınlık ve kızgınlık içindeki insanlar, öfkeli öfkeli konuşarak yavaş yavaş meydanı boşaltıyorlardı. Evlerine, kulübelerine dönen bu kişilerin yerinde olmak için birçok şeyini feda edebilecek olan Grenguvar, ne şanslı insanlar! diye düşündü kendi kendine. Yiyeceklerini, içeceklerini nereden bulacaklarını, nerede yiyip nerede yatacaklarını biliyorlar. Oysa ki benim gibi meteliksiz biri için geceyi geçirmek ne güç, ne güç! Açlıktan ölmemek, soğuktan donmamak için nereye gitsem acaba?

Ortalıktan el etek çekilmişti. Ateş de sönmek üzereydi. Bomboş meydandan ayrılacağı sırada, Esmeralda'nın, hünerli keçisiyle birlikte önündeki dar yola saptığını gördü... Ardına düşmeyi düşündü birden. Ve bu çılgınca fikre kapılarak onu izlemeye koyuldu.

Herhalde başını sokacağı bir evceğizi vardır, dedi ken-

di kendine. Hem Çingene kızları çok merhametli olurlar. Belki de bu geceyi sokaklarda geçirmeme gönlü razı olmaz.

Kız, köşeyi dönüp de gözden kaybolunca Grenguvar adımlarını sıklaştırdı. Ne yapıp yapıp görecekti nereye gittiğini.

Yol boyunca dizilmiş evlerin açılan kapılarından mutlu kahkaha ve şarkı sesleri geliyor, kapılar kapanınca da karanlık sokaklarda kendi ayak sesinden başka ses duyulmaz oluyordu.

Köşeyi döndüğünde kızla keçiyi önünde buldu. Arkalarından yürümeye devam etti. Grenguvar öyle sessiz yürüyordu ki, kız, izlendiğinin farkına varamamıştı. Yürüdüler, yürüdüler... Karanlık koyulaştıkça koyulaştı... Soğuk ve ışıksız sokaklarda in cin top oynuyordu.

Esmeralda ve Djali, küçük küçük sokaklara ayrılan dar bir yola saptılar. Grenguvar kentin neresinde olduğunu bilmiyordu artık. Geri dönmek istese dönemezdi.

Saptıkları sokak, geçtiklerinden biraz daha aydınlıktı. Fırının ışıklı camekânında ertesi sabah için hazırlanmış ekmekler diziliydi. Esmeralda dükkâna girdi ve elinde bir ekmekle dışarı çıktı. Ardındaki ayak seslerinin kesilmediğini hissederek, kendini izleyenin kim olduğunu anlamak için arkasına döndü. Grenguvar'a görünce güzel yüzünde acıma dolu bir gülümseyiş belirdi. Onu kendisine zararı dokunamayacak kadar güçsüz bulduğu için tek söz etmeden yoluna devam etti. Küçük keçi de Esmeralda'nın yanında hoplaya zıplaya yürüyor, altın patikleri gecenin içinde pırıl pırıl yanıyordu.

Esmeralda'nın bakışı, Grenguvar'ı aptala çevirmişti. Camekândan süzülen ışıklar, yüzünün kıpkırmızı kesildi-

ğini iyice ortaya koyuyordu. Esmeralda yolun sonuna varıp da sağa sapıncaya kadar olduğu yerde kalakaldı. Sonra yine yavaş yavaş izlemeye koyuldu.

Tam dönemece gelmişti ki bir çığlık duydu. Bu Esmeralda'nın sesiydi. Grenguvar koşmaya başladı.

Sokak derin ve koyu gölgelerle doluydu. Uzak bir köşede küçük bir lambanın zayıf ışığı parlıyordu. Üstünde taştan oyulmuş Meryem Ana heykeli bulunan bir demir kafes içerisindeki bu adak kandilinin ışığında, Esmeralda'nın iki adamın arasından kaçıp kurtulmaya çalıştığı görülebiliyordu. Adamlardan biri siyahlar giymişti, kızın bağırmasına engel olmaya çalışıyordu. Zavallı küçük keçi de avaz avaz bağırıyordu.

"İmdat! İmdat!.." diye bağıran Grenguvar, jandarma erlerini yardıma çağırdı.

Esmeralda'yı tutan adamlardan biri ona döndü. Bu, Kuasimodo'nun ta kendisiydi. Grenguvar onu görünce ne ileriye ne geriye bir adım atabildi. Kambur ona doğru koştu, Grenguvar'ı boynundan tutup taşların üstüne fırlattı. Sonra kızı kaptığı gibi koşarak uzaklaştı... Siyahlı adam da arkasından yürüdü. Kızın:

"Yetişin! Can kurtaran yok mu?.." diyen haykırışları gitgide duyulmaz oluyordu...

Aradan çok kısa bir süre geçmişti ki, güzel bir at üstünde heybetli bir adam belirdi. Tüfek patlamasına benzer bir sesle komut verdi:

"Durun bakalım! Kadını bırakın!"

Yardım isteyen seslere koşan ve kızı kurtaran bu atlı, kralın ordusunda yüzbaşıydı. Tepeden tırnağa dek silahlıydı. Elinde de uzun bir kılıç taşıyordu. Beklenmedik bir anda, böyle silahlı ve atlı bir adamla karşılaşıveren kam-

bur şaşırıp kalmış, yüzbaşı da bu şaşkınlıktan yararlanarak atını üstüne yürütüp, kızı elinden çekip almıştı. Kuasimodo, yüzbaşının üstüne atılıp kızı yeniden yakalamak istemişti, ama bu kez de yalınkılıç on beş on altı er engel olmuştu buna. Kendisini aşılması güç bir çemberin içine kıstıran erlerle boşuna savaştı kambur. Bağırıp çağırdı, yumruklar attı, tekmeledi, ısırdı...

Bu gürültü patırtı arasında siyah elbiseli adam gözden kayboldu.

Büyük bir tehlikeden kurtulan Esmeralda atın üstünde, yüzbaşının önünde oturuyor, düşmemek için de omuzlarından tutuyordu.

"Adınızı sorabilir miyim, yüzbaşım?" dedi kız.

"Yüzbaşı Feybus, efendim," dedi adam ve ekledi:

"Hizmetinizdeyim."

"Teşekkür ederim."

Esmeralda attan indi ve çarçabuk gözden kayboldu.

Yüzbaşı, Kuasimodo'nun bulunduğu yere geldi ve onu bağlamak üzere ilk düğümü atarken suratının çirkinliği çarptı gözüne.

"Bunu teslim alacağımıza kızı alsaydık keşke!" dedi.

Grenguvar, adak kandilinin altında, Kuasimodo'nun fırlatıp attığı yerde boylu boyunca yatıyordu. Hâlâ kendine gelememişti. Oraya nasıl ve nereden geldiğini bile hatırlamıyordu. Yukarıya, Meryem Ana'nın ayaklarına bakarken heykelin dönmeye başladığını hissetti.

"Ne oldu bana böyle?" dedi kendi kendine. "Bu da nesi, sırtım donuyor!"

Ve elini sırtına götürdüğünde, elbisesinin, sokağın pis ve soğuk suları ile ıslanmış olduğunu anladı.

Bu soğukta, böyle pis bir yerde gecelemek olur muydu hiç? Şöyle bir doğruldu. Ağır ağır ayağa kalktı, ama yürüyemedi. Başı çok fena dönüyordu. Yine olduğu yere yığılıp kaldı ve taşlara upuzun serildi.

Çocuk sesleri geliyordu kulağına. Avaz avaz bağırıyorlardı çocuklar:

"Mişel öldü! Mişel öldü!"

"Kocamış dilenci öldü!"

"Onun kirli yatağını Meryem Ana'nın önünde yakacağız!"

Ve birdenbire Grenguvar'ın üstüne yumuşak bir şey yuvarlandı. Çok ağırdı. Pis pis de kokuyordu üstelik. Çocuklar Grenguvar'ın orada yattığını görmemişlerdi. İçlerinden biri Meryem Ana'nın ayakları dibindeki kandilden bir parça alev alıp yatağı tutuşturdu. Grenguvar'ın burnuna yanık kokusu geliyordu.

"Burada kalırsam pirzola olacağım!" dedi ve yardım istemek için bağırmaya başladı. Yardım gelmeyince de can havliyle yatağı kaldırıp atarak yokuş aşağı koşmaya başladı.

Çocuklar, yakmak istedikleri yatağın altından çıkıp kaçan bu adamdan çok korktular. Onlara göre, bu, ihtiyar dilencinin ruhundan başka bir şey olamazdı. Çabucak uzaklaşmak gerekirdi korkunç ruhlardan. Onlar da öyle yaptılar. Bağıra çağıra kaçıştılar...

Nereye gideceğini bilmeyen Grenguvar, oradan oraya koşup duruyordu. En sonunda, sırtını bir evin duvarına dayayıp, gecenin soğuk havasını içine çekti. Ne aptalım, diye düşündü. Çocuklardan kaçacak ne vardı sanki? Haydi diyelim ki onlar benden korktular, benim de onlardan korkup kaçmam mı gerekirdi! Pekâlâ orada kalıp yaktıkla-

rı ateşte ısınabilirdim. Onlar gittikten sonra da ateşi söndürüp yatağın yanmamış kısmından kendime rahatça uyuyabileceğim bir minder yapardım. Vakit geçirmeden geri dönmeliyim.

Bu düşünceyle karanlık bir yola daldı hemen. Öyle şaşkındı ki, sağa, sola ve böylece bir sürü yanlış sokağa sapa sapa bir şeylerin yakıldığı yere geldi. Tamam, dedi, İşte burasıydı! Yanan da benim yatağım olmalı. Ateşe doğru koşmaya başladı.

"Allah rızası için bir sadaka..." diyordu yaşlı bir dilenci. Grenguvar aldırış etmedi. İlgisizce başını çevirdi öte yana. Fakat bu defa da bacakları olmayan bir yaratığın sürüne sürüne kendisine doğru ilerlemekte olduğunu gördü.

"Ufak bir yardımı benden esirgemeyiniz," dedi bacakları olmayan dilenci.

"Hiç param yok," dedi Grenguvar. "Olsa vermez miydim hiç?"

"Bozuk paranız da mı yok?"

Grenguvar öfkelendi. Sert bir cevap vermek üzereydi ki, bir üçüncüsüyle burun buruna geldi. Sakallı, kısa boylu bir adamdı bu. Elinde beyaz bir sopa, önünde yol gösteren köpeği vardı. Kördü. İncecik sesiyle yalvarıyordu:

"Şu köre bir sadaka, Allah rızası için..."

"Laftan anlamaz mısınız siz!" dedi Grenguvar. "Yok dedik ya! Hiç param yok. Size verebilecek hiçbir şeyim yok. Meteliksizim. Anlaşıldı mı? Haydi, şimdi başımdan çekilin!.. Lütfen!.."

Sonra da bu sırnaşık ve söz anlamaz dilencilerden kurtulmak için hızlı hızlı yürümeye başladı. Adamlar da arkasından geliyorlardı. Çaresizlik içinde koşmaya karar verdi.

Grenguvar'ın koştuğunu gören bacaksız dilenci, ayağa kalktı. Koltuk değneklerini kaldırıp attı. Öyle bir koşuyordu ki... Kör dilenci, köpeğinin önünde gidiyor, ona yol gösteriyordu. Üçü birden Grenguvar'ın ardına düşmüşlerdi ve aradaki açıklık gitgide kapanıyordu... Zavallı ozan korkudan tir tir titriyordu. Dizlerinde derman kalmamış, bütün gücünü yitirmişti.

En sonunda kendisini büyük bir alanın ortasında buldu. Taşların üstünde ateşler yanıyordu. Kadın erkek, çoluk çocuk bir yığın insan vardı burada. Yemek pişirenler, bağıra çağıra konuşanlar, şarkı söyleyenler, çalanlar, oynayanlar... Bunlar Paris'in en pis ve bayağı insanlarıydı. Gerçekte çok zengin olan bu kişiler, çok yoksulmuş gibi görünürler, yıkık dökük evlerde yaşarlardı. Grenguvar'ın ardına düşerek onu buraya kadar sürükleyen dilenciler gibi sakat ve yaşlı rolü yaparlar, bu hallerine acıyan eli açık kişilerden dünya kadar para toplarlardı. Ve işte hepsi yurtlarına dönmüşlerdi şimdi. Hırsızlar, dolandırıcılar, caniler kör, topal, sakat rollerini oynamak gereğini duymuyorlardı. Bacakları olmayanlar dans ediyor, kör olduğunu söyleyenler iskambil oynuyorlardı...

"İnanamıyorum," dedi Grenguvar, "Bunlar gerçek olamaz. Herhalde, ölmüş dilencinin yatağında uyumaktayım ve korkunç düşler görmekteyim. Gözlerime inanamıyorum!"

Fakat gördüğü düş değildi. Üç dilenci avaz avaz bağırıyorlardı:

"Haydi ne duruyoruz? Bu adamı kralımıza götürsek ya!.."

Dilenciler bir anda Grenguvar'ın etrafını sardılar. Sağına geçip baktılar, soluna geçip baktılar, sözün kısası onu

iyice incelediler. Ve sonra hep bir ağızdan bağırmaya başladılar:

"Krala! Kralımıza!"

Zavallı Grenguvar, bunların kralı, olsa olsa şeytandır, diye düşündü. Bu sırada da dilenciler arasında bir tartışmadır başladı:

"Yaklaşamazsınız ona!" diyordu üç dilenciden biri. "O bizimdir ve bize bırakılacaktır!"

"Evet," diye doğruladı uzun tırnaklı bir dilenci. "Onlar bu adamı buraya kadar getirdiler. Bunun için de o, üçüne ait olacaktır."

Böylece, üç dilenci Grenguvar'ı krala götürmek üzere harekete geçtiler. İtile kakıla giden ozan içinden yakarıp duruyordu:

"Ey Meryem Ana, Tanrı'nın sevgili kulu! Bana yardım et, beni koru! Bu şeytanların elinden kurtar!"

KIRILAN FİNCAN

Grenguvar kendisini bir mutfakta buldu. Sanki şeytana ait bir yerdi burası. Ablak suratlı kadınlar, korkunç görünümlü erkekler oturmuş şarap içiyorlardı. Gaz lambalarının yağları, kırık masaların üstüne damlıyordu. Dilencilerden bazıları kollarını, paçalarını sıyırmış, derileri üzerine yara biçiminde yerleştirdikleri boyaları temizlemeye uğraşıyorlardı. Diğerleri de körmüş gibi görünebilmek için gözlerine sürdükleri kara boyaları çıkartıyorlardı. Kaba saba kahkahalar, bayağı şarkılar içeriyi dolduruyordu. Zengin bir anneden çalınmış bir çocuk da masanın üstüne oturmuş, tenekeden yapılma kaba bir kaşıkla masaya vurarak tempo tutuyordu.

"Gel buraya!" dedi birinci dilenci.

Ve Grenguvar'ı ateşe doğru itti. Başında altın taç bulunan iriyarı bir adam ateşin yanındaki tahtına kurulmuştu. Çingene olmalıydı. Kocaman kara bir köpek de ayakları dibine uzanmıştı. İkinci dilenci, öfkeli görünüyordu:

"Kralımızın önünde şapkayla durulmaz!" diye bağırdı.

Grenguvar, elini başına götürünceye dek şapkanın yerinde yeller esmişti... Şöyle bir bakındı. Biricik şapkası gö-

rünürlerde yoktu. Şaşkınlıktan az kalsın yerlerde yuvarlanan bir çocuğun üstüne düşecekti. Öfkeli bir ses:

"Doğru dursana sersem!" diye gürledi.

Kral, ucu sivri bir sopayla Grenguvar'ı dürtükleyerek:

"Kimdir bu adam?" diye sordu.

Grenguvar çekine çekine:

"Efendim... Lordum... Kral Hazretleri... Size hitab ederken ne demem gerektiğini lütfen söyler misiniz?" dedi.

"Canının istediğini söyleyebilirsin. Çabuk ol ve kendini koru!"

"Kendimi korumak mı? Kime, neye karşı?"

"Vakit geçirttirme bana! Ben senin yargıcınım. Şu anda benim egemenlik alanımda, Dilenciler Krallığı'ndasın. Kimse senden buraya gelmeni istemedi. Bu gelişinin karşılığını ödeteceğim sana. Şimdi söyle bakalım; kimsin?"

"Şey efendim. Ben... Bir ozanım. Adım Piyer Grenguvar."

"Bu kadarı yeter! Ozanlar genellikle ülkemin halkı için kötü şeyler yazarlar."

"Ama efendim, benim yazdığım oyunlar..."

"Evet evet, yazdığın oyunlardan birini gördüm. Ne berbat şeydi o... Öyle bir oyun yazarı ölmelidir! Asmalı seni..."

"İnanıyorum ki söyleyeceklerimi dinlemeden beni asmayacaksınız..." dedi Grenguvar.

Bu sırada çocuklardan biri ateşin ortasına bir teneke gaz boca etti. Alevler büyüdükçe büyüdü. Ateşin üstünde kızarırken yanmış etlerin çıkardığı kokularla dumanlar arttıkça arttı... Kahkahalar, bağırıp çağırmalar birbirine karıştı... Güçsüz bir ses:

"Benim yemeğimi de verin!" diye sızlanırken kralın öfkesi çoğaldı. Ve:

"Sussanıza!" diye gürledi.

Kapı yanında duran adamlara birtakım işaretler verdikten sonra Grenguvar'a dönerek:

"Asılmaman için bir sebep göremiyorum!" dedi.

Grenguvar'ın yüzü korkudan bembeyaz kesilmişti. Kral devam etti:

"Tabi ki asılmak istemezsin. Asılmayı kimse istemez. Eee, sen gerçekten istemezsen biz de seni asmayız!"

Karanlık yüzünü elleriyle sıvazlaya sıvazlaya bir süre düşündükten sonra, yine konuşmaya başladı:

"Bak, beni iyi dinle! İpten kurtulmak için bir tek çaren var: Bu dilenciler topluluğuna katılmak... Bizim gibi hırsız olmak... Ha, ne dersin?"

Grenguvar, yaşama şansına kavuşmuş olmanın verdiği sevinçle derin bir soluk alarak:

"Kabul!" dedi. "Hemen olurum!"

"Bayrağımın altında gitmeyi kabul ediyor musun?"

"Evet! Bayrağınız altında ve nereye dilerseniz oraya!"

"Hırsızlar arasında bir hırsız..."

"Evet, hırsızlar arasında bir hırsız!"

"Başının üstüne ant içer misin?"

"Evet!"

"Şimdi sana bunun için, yani bir hırsız olduğun için asılacağını söylemem gerekir tabi..."

Grenguvar'ın kanı beynine çıkmıştı. Kendi hâkim olamayarak:

"Ben mi asılacağım?" dedi.

"Evet sen... Bize hırsız olabileceğini kanıtlayamazsan

Paris'in en şerefli adamı tarafından, mükemmel bir darağacında, şahane bir biçimde asılacaksın! Oldukça tatlı bir iş, değil mi?"

"Kanıtlayabilirim, efendim..."

"Güzeeel... Hem düşün bir kere... Kazancından devlete de bir şey ödemeyeceksin... Sonra Paris'in her yanı mesleğinden ötürü sana açık olacak..."

"Haklısınız."

"Demek adamım olmayı istiyorsun, öyle mi?"

"Tabi."

"Yalnızca istekli olmak yetmez. İyi istekler insanın ayaklarının altına cennetin kapısını açar, o kadar. Eğer gerçekten aramıza katılmak istiyorsan, başarılı bir hırsız olabileceğini bize göstermen gerekir. Gel bakalım, bizim küçük Corc'umuzdan bir şeyler çalmayı becerebilecek misin?"

"İstediğiniz şeyi istediğiniz kişiden çalmaya hazırım, efendim!"

Bu söz üzerine kral bir işaret verdi. Bu işaretle birkaç kişi bir şeyler getirmek üzere oradan ayrıldılar. Ve çok kısa bir süre sonra iki direkle geri döndüler. Bunları toprağa diktikten sonra bir üçüncüsünü de tepelerine çattılar. Buradan aşağıya bir ip sarkıttılar.

Böylece eksiksiz bir darağacı kurulmuş oluyordu.

Grenguvar dehşet içindeydi. Bütün bunların sonu neye varacaktı? Küçücük çıngırakların sesi düşüncelerini böldü. Bu sesler Dilenciler Kralı'nın emri üzerine darağacına asılan ufak kukladan geliyordu. İnsan şeklindeki bu mankene kırmızılar giydirilmiş, her yanına da pirinçten yapılma çıngıraklar asılmıştı. İp sallandıkça şıngırdıyorlardı.

Şıngırtılar yavaş yavaş azalmaya başlamıştı. Adına

Corc dedikleri kukla kıpırdamaz olunca da büsbütün kesildi.

Kral, kırmızılı kuklanın altındaki sandalyeyi elindeki sopayla iterek Grenguvar'a:

"Çık üstüne!" diye emir verdi.

"Şeytan!" dedi Grenguvar kendi kendine. "Boynumun kırılmasını seyredecek herhalde!"

Sandalyenin bir bacağı diğerlerinden kısaydı.

"Çık!" dedi yine kral.

Grenguvar, sandalyenin üstünde ayakta duruyor, ileri geri sallana sallana dengesini bulmaya çalışıyordu. Harcadığı büyük çaba sonunda düşmeden durabilmeyi becerdi.

"Şimdi uzanabildiğin kadar uzan bakalım."

"Siz benim kemiklerimi kırmak niyetinde misiniz?"

Kral başını sallayarak:

"Dinle arkadaş," dedi. "Çok konuşuyorsun sen! Ne yapacağını söyledik. Küçük Corc'un kırmızı cebine ulaşıncaya dek uzanacaksın. Sonra da elini cebine daldırıp paraları yürüteceksin. Söylediklerimi, çıngırakları kıpırdatmadan yerine getirebilirsen, adamlarım arasına katılma hakkını elde edersin."

"Çok dikkatli olacağım," dedi Grenguvar. "Çok dikkatli olacağım, ama ya çıngıraklar çalmaya başlarsa?"

"Eveeet, çıngıraklar çalmaya başlarsa Corc'un yerine seni astıracağım. Şimdi çok konuşma da sana dediklerimi yap! Ve bir tek çıngıraktan ufacık bir ses çıkacak olursa kendini ölmüş bil!"

Tüm hırsızlar, darağacının çevresinde halka olmuşlardı. Bağıra çağıra konuşup gülüyorlar, Grenguvar'a da hiç

mi hiç acımıyorlardı. Söylenilenleri yerine getirmekten başka kurtuluş yolu bulunmadığını anlayan ozan, kafasını kaldırıp Corc'a bir baktı. Gözleriyle yalvarıyordu ona. Bu kuklanın yüreği kendisini seyreden hırsızlarınkinden çok daha yumuşaktı herhalde! Sallanmadan duran küçük çanlar, üzerine saldırmak için bekleşen arılar gibi göründü gözüne... Birden Grenguvar'ın aklına bir çare gelir gibi oldu. Parlak bir düşünce sayılmasa da ufak bir umut ışığı olabilirdi bu. Krala:

"Ya bir rüzgâr eser ve çıngırakları kıpırdatırsa ne olacak?" diye sordu.

"Sen asılacaksın!"

Cevap çok kesindi. Hiçbir çıkış yolu bulamayan Grenguvar ilk hırsızlık denemesini gerçekleştirmeye karar verdi. Corc'un cebi erişemeyeceği kadar yukarıdaymış gibi geldi ona. Yavaşça kolunu kaldırdı, gerdi, gerdi... Parmakları tam kırmızı elbiseye değmişti ki sandalyeden düşer gibi oldu. Dengesini bulabilmek için Corc'a tutundu. Ve birdenbire kulakları çıngırakların korkunç sesleriyle doldu! Yere de düşmüştü üstelik! Küçük Corc, tepesinde, direkler arasında ileri geri sallanıp duruyordu. Grenguvar:

"Yardım edin bana ne olur!" diyebildi ancak.

Yere serilmiş, ölü gibi yatıyordu.

Çıngıraklar çaldı, çaldı... Hırsızlar katıla katıla güldüler. Kral:

"Kaldırın şunu yerden ve hemen asın!" dedi.

Grenguvar kimsenin yardımını beklemeden ayağa kalktı. Hırsızlar Corc'u indirmişlerdi. Grenguvar'ı asmak için hazırlık yapıyorlardı. Ozanı kaldırıp sandalyenin üstüne çıkarttılar. Kral da ipi eliyle Grenguvar'ın boynuna geçirdi ve:

"Hoşça kal dostum!" dedi.

"İnsaf..." diye fısıldadı Grenguvar. Ümitsiz gözlerle çevresine bakındı. Ama acısına gülen gözler gördü yalnızca...

"Siz üçünüz buraya gelin!" diyordu kral. "Biriniz tepedeki direğe çıkacaksınız. Biriniz ayakları altındaki sandalyeyi tekmeleyip uzaklaştıracaksınız. Biriniz de bacaklarından tutup aşağıya doğru çekeceksiniz!"

Ozanı oraya getiren üç dilenci, darağacına doğru ilerlediler. Kara sakallı ve kısa boylusu çabucak direğe tırmandı. Grenguvar'a bakıp bakıp sırıtıyordu. Diğer ikisi aşağıda durmuş, verilecek emirleri yerine getirmeye hazır durumda bekliyorlardı.

"Sopamla masaya vurur vurmaz!" dedi kral.

Bir odun parçasını ayağı ile ateşe itti. Hava çok gergindi. Seyirciler soluklarını tutmuş bekliyorlardı.

"Hazır mısınız?"

Üç dilenci, insanlıktan, sevgiden, acıma duygusundan uzak kupkuru sesleriyle bu soruyu yanıtladılar:

"Hazırız!"

"Hazır mısınız?" dedi kral yine. Ölüm işaretini vereceği sopayı havaya kaldırdı. Bir süre öylece durdu. Bir anda aklına bir şey gelmiş olmalı ki:

"Bir dakika durun!" dedi. "Bir geleneğimizin gereğini yerine getirmeyi unutuyorduk az kalsın. Henüz içimizden bir kadının onunla evlenmek isteyip istemediğini sormadık..."

Daha sonra Grenguvar'a dönerek:

"Bak," dedi. "Bu sana verdiğimiz son şanstır! Ya kadınlarımızdan biriyle evleneceksin ya da ipte sallanacaksın..."

Grenguvar derin bir soluk aldı. Kral da kadınları, kızları oraya çağırarak:

"Bakın," dedi. "İçinizde, hiçbir şeyi olmayan, hiçbir işe yaramayan bu adamı isteyen var mı?"

Kadınlar bir bakışta kararlarını verdiler:

"Asın onu! Bu bizim için çok eğlenceli olacak!" diye bağırmaya başladılar. Güldüler, güldüler...

Bu sırada darağacının yanında üç kadın daha belirdi. Onlar da bakmak istemişlerdi herhalde.

Birincisi, iriyarı, dolgun yüzlü, genç bir kadındı. Grenguvar'ın eski püskü kılığına şöyle bir göz attıktan sonra:

"Paltonuz nerede, görebilir miyim?" diye sordu.

"Kaybettim."

"Şapkanız?"

"Aldılar benden."

"Ayakkabılarınız?"

"Çıkarır çıkarmaz yok oldular."

"Cebinizde bir şey var mı bari?"

"Ne yazık ki bir metelik bile yok."

"Öyleyse assınlar sizi... Hıh... Kılım bile kıpırdamaz!.." dedi ve dönüp gitti.

İkincisi, yaşlı ve esmerdi. Grenguvar'ı, çevresinde döne döne bir güzel inceledikten sonra yüzünü buruşturarak:

"Amma da zayıfmış!" dedi ve yürüdü.

Üçüncüsü sessiz görünüşlü ve güzel yüzlüydü. Gençti de. Zavallı ozan:

"Ne olursunuz beni kurtarın!" diye fısıldadı.

Kadın Grenguvar'ı acıyan gözlerle süzdükten sonra yere baktı. Karar vermekte güçlük çekiyordu besbelli.

Grenguvar onun her hareketini dikkatle izliyordu. Son ümidinin de boşa çıkmaması için yalvaran gözlerle kadına bakıyordu.

"Hayır!" dedi kadın birden. "Henri beni döver sonra..."

"Eeee, demek kimse bu ozanla evlenmek istemiyor. Sonra?.." dedi kral.

Grenguvar ipe baktı. Son sözünü söyleyecekti.

Tam bu sırada meydanın bir ucundan:

"Esmeralda! Esmeralda!" sesleri yükseldi. Grenguvar, sesin geldiği yana baktı. Gelen pırıl pırıl bir Çingene kızıydı.

"Esmeralda!" diye fısıldadı Grenguvar. Sesi hayranlık doluydu.

Kızın inceliği ve güzelliğiyle aydınlandı ortalık. O sert ve insafsız yüzler yumuşamaya başlamıştı. Güzel Çingene diriden çok ölüye benzeyen ozana yaklaştı. Bir süre baktıktan sonra krala:

"Bu adamı asacak mısınız?" diye sordu.

"Evet, onunla evlenmeyi kabul ederseniz asmayız."

"Peki öyleyse, kabul ettim."

Grenguvar sabahtan beri düş görüp durduğuna büsbütün inanmaya başlamıştı. Boynundaki ip çözüldü ve sandalyeden inmesine yardım edildi. Kral tek sözcük söylemeksizin masanın üstünden aldığı fincanı Esmeralda'ya uzattı. Kız da onu Grenguvar'a verdi. Ve:

"Yere atın bakalım!" dedi.

Grenguvar kendisine söyleneni hemen yerine getirdi. Fincan dörde bölünmüştü.

Kral sağ elini Esmeralda'nın, sol elini de Grenguvar'ın başına koydu, ozana dönerek:

"Bu senin karındır!" dedi.
Sonra Esmeralda'ya dönerek:
"Bu da senin kocandır!" dedi ve ekledi:
"Tabi dört yıl için..."
Çünkü fincan dörde bölünmüştü.

İLK GECE

Küçük oda, sımsıcak ve rahattı. Grenguvar bir masada oturuyor, Esmeralda raftan bir şeyler alıp onun önüne bırakıyordu. Akşam yemeğinin hazırlığıydı bunlar. Güzel kız elinde bir çatal, bir bıçak, bir tabakla önünden geçerken Grenguvar kendisini, peri masallarının dünyasında hissediyordu. Oysa, Esmeralda'nın ona aldırış ettiği yoktu. Bir yandan sofrayı kuruyor, bir yandan da Grenguvar'ın güçlükle duyabileceği bir sesle küçük keçisiyle konuşuyordu. Sonra işini bitirdi ve masadaki yerini aldı. Grenguvar ona yakından bakınca, büsbütün hayran oldu.

Ne kadar güzel, diye düşündü. Hem de bana iyice tutkun olmalı. Yoksa beni kurtarır, karım olmayı kabul eder miydi hiç? Ve ben bu tatlı kızın kocasıyım!

Yerinden kalktı, gülümseyerek Esmeralda'ya doğru yürümeye başladı. Ama kız çabucak arkasını döndü ve:

"Ne istiyorsunuz?" diye bağırdı.

"Nasıl böyle konuşabiliyorsunuz güzel Esmeralda'm?.."

"Ne demek istediğinizi anlayamadım!"

"Nasıl olur? Ben sizin kocanız değil miyim?"

Ozan, elini kızın omzuna koymak istedi. Esmeralda yılan gibi kayarak odanın uzak bir köşesine süzüldü. Ve birden elinde bir bıçakla Grenguvar'a döndü. Gözleri alev alev yanıyordu. Küçük keçi de kızın önüne geçti. Grenguvar'a meydan okuyan sivri boynuzları ile, "Kendini koru!" der gibiydi. Ozan, bir kıza bir keçiye baktı ve:

"Şimdi bana oynadığınız bu oyunun adını söyler misiniz?" diye sordu.

Kız bir süre sustu. Sonra küçümseme dolu bir bakışla Grenguvar'ı süzerek.

"Bana yaklaşabilecek erkeğin çok korkusuz ve güçlü olması gerekir!" dedi.

"Özür dilerim küçükhanım, benimle niçin evlendiğinizi sorabilir miyim?"

"Asılmanıza göz mü yumsaydım!"

Grenguvar mutluluk dolu ümitlerini yitirmenin üzüntüsü içindeydi. Bu düş kırıklığıyla:

"Peki, acaba beni ipten kurtarmaktan başka hiçbir düşünceniz, hiçbir amacınız yok muydu?" diye sordu.

"Başka ne düşüncem olabilirdi ki?"

Grenguvar, dudağını ısırdı. Herhalde genç kızların beğenebileceği nitelikler yok bende, diye düşündü. İyi, ama madem ki sevilemeyecek bir erkekti, Esmeralda'nın onunla evlenmeye niyeti yoktu, o fincan kırma töreni de ne oluyordu? Gereği var mıydı bunun?

Esmeralda'nın bıçağı ve Djali'nin boynuzları hâlâ aynı durumdaydı.

"Anlaşıldı," dedi Grenguvar. "Beni sevmiyorsunuz. Bari, bu başıma gelenlerin üzerine bir şeyler atıştırayım."

Esmeralda sesini çıkarmadı. Ötmeye hazırlanan kuşlar gibi başını havaya kaldırıp gülümsedi. Küçük bıçak,

ortaya çıktığı gibi görünmeden yok oluvermişti. Grenguvar büyük bir istekle yemeye koyuldu. Bıçak çatal gürültüsünden, biraz önceki mutluluk dileğinin açlığa döndüğü anlaşılıyordu. Yedikçe yedi...

Esmeralda yanında oturuyordu. Düşünceli bir hali vardı. Zaman zaman kendi kendine gülümsüyor, küçük keçisinin yumuşacık tüylerini okşuyordu.

Grenguvar'ın ilk açlığı geçtiği zaman masanın üstünde bir lokma ekmekle bir elma kalmıştı. Utana utana:

"Esmeralda, siz yemiyorsunuz..." dedi.

Kız, yalnızca başını salladı, cevap vermedi. Düşünceler içinde kaybolmuş gibiydi. Grenguvar, onun neler düşündüğünü çok merak ediyordu.

"Esmeralda!" dedi.

Sonra bir kere, bir kere daha seslendi. Ama kızı hayallerinden ayıramadı. Keçi, Esmeralda'nın eteklerini çekiştirerek uyardı onu.

"Ne istiyorsun Djali?" dedi kız.

"Djali aç," diyerek yine söze başladı Grenguvar. Kız, masadan aldığı bir parça ekmeği elinde ufaladı, ufaladı, keçisine yedirdi. Yine düşüncelerine dönmek üzereyken Grenguvar üzüntü dolu bir sesle:

"Demek kocanız olmayacağım..." dedi.

"Evet, olamayacaksınız!"

"Peki, arkadaşınız da mı olamam?"

"A, bakın bu belki olur!"

"Siz arkadaşlığın ne demek olduğunu bilir misiniz?"

"Evet. Ben sizin kız kardeşiniz olacağım, siz de benim ağabeyim olacaksınız. Bir arada bulunacağız, yardımla-

şacağız, ama asla birleşmeyeceğiz. Tıpkı bir elin parmakları gibi."

"Ve seveceğiz..."

"Evet, seveceğiz..."

Bu sözü söylerken Esmeralda'nın gözleri pırıl pırıldı.

"Seni nasıl bir erkek mutlu edebilir?"

"Üniformaları içinde, elinde kılıcı olan bir asker! Şahane bir atın üstünde..."

"Yoksa sen böyle birini mi seviyorsun?"

"Bilmem. Yakında anlayacağım herhalde..."

"Acaba bir ozanı sevmez miydin? Örneğin beni. Beni sevemez miydin?"

Esmeralda ciddileşti birden.

"Beni koruyamayacak kadar güçsüz bir adamı sevemem!" dedi.

Grenguvar kıpkırmızı kesildi. İki saat önce olanları hatırlamıştı. Ne kadar ufak bir yardımda bulunabilmişti ona. Acaba sonra kamburdan nasıl kurtulabilmişti? Bu merakına yenilerek:

"Kuasimodo'dan nasıl kurtuldun?" dedi sıkıla sıkıla.

Kız kötü bir anının etkisiyle irkildi birden. Üstünden bir soğuk dalgası geçmiş gibi titredi.

"Oh, o pis kambur!.." diye bağırdı.

"Pis olmasına pis ya," dedi Grenguvar. "Nasıl kurtulduğunu sormuştum."

Kız, nasıl kurtulduğunu düşünürken, tatlı tatlı gülümsüyordu. Grenguvar'ın sorusu, mırıldanmaya başladığı şarkıyı yarıda kesti.

"Adını neden Esmeralda koymuşlar senin?"

"Bilmem, herhalde şundan ötürüdür," diyerek elini boy-

nuna soktu. Boynuna gümüş zincirle asılmış, yeşil ipekliden küçük bir çanta çıkardı. Yeşil çantanın üstünde yemyeşil bir süs taşı pırıl pırıl parlıyordu.

"Herkes bunun çok değerli bir taş olduğunu söyler. Biz Çingeneler de bu değerli taşa 'la Esmeralda' deriz."

Grenguvar, bu açıklamayı çok beğendi ve çantaya eliyle dokunmak istedi. Ama kız buna engel olarak:

"Hayır!" dedi. "Ona dokunamazsınız! Sihirli bir güç vardır onda!"

Sonra da çarçabuk yakasından içeriye attı.

"Onu sana kim verdi?" dedi Grenguvar, ama bir cevap alamadı.

Kız parmağını dudaklarına dokundurarak susmasını işaret etti. Ama Grenguvar'ın susmaya niyeti yoktu.

"Annen, baban sağ mı?" diye sordu.

Bunun cevabı eski bir şarkı oldu:

"Annem bir kuştu
Babam da.
Suların üstünde, havalarda.
Suların üstünde, havalarda, tasasız.
Annem bir kuştu
Babam da..."

"Paris'e geçen yıl geldim," diye devam etti kız. "Djali ile bir bahçe kapısından geçerken bir kuşun dışarıya doğru uçup gittiğini gördüm. 'Bu kış havalar kötü gidecek,' dedim..."

"Bilmişsin... Gerçekten de soğuk gidiyor havalar. Sen bir kâhinsin!.."

"Hayır..." dedi kız. Ama bunun dışında bir şey söylemedi.

Kısa bir sessizliğin ardından Grenguvar kendinden söz açarak:

"Ne anam, ne de babam var," dedi. "Ben bebekken ölmüşler. Rahipler yetiştirdi beni. Büyüyünce de onlar gibi rahip olup bildiklerimi çevremdekilere öğretmeye başladım. Rahipler çok şey bilirler. Önceleri Klod Frollo gibi ünlü bir rahip bana ders veriyordu. Fakat yazar olmak isteğim üstün geldi, yazar oldum. Yok, yok yazardım demek daha doğru! Çünkü yazar değilim artık. Yazarlıkla ekmek paramı bile çıkartamadım. Şimdi de neyle geçineceğimizi düşünüyorum."

Kızın bir şeyler söylemesini bekledi. Ama o, düşünceli düşünceli yere bakıyordu. Sonra, yavaş yavaş yerden ayırdığı gözlerini Grenguvar'a çevirerek:

"Feybus... Feybus..." diye fısıldadı. Sonra da ozana:

"Ne demektir Feybus?" dedi.

Grenguvar, kızın bu sözcüğün anlamını neden sorduğunu anlamadı, ama bilgisini gösterebileceğini düşünerek sevindi. Ve bilgiç bilgiç açıklamaya koyuldu:

"Bu sözcük, bir başka dilden alınmıştır. Anlamı da güneştir."

Esmeralda, yüzünü daha da güzelleştiren bir gülümseyişle tekrarladı bu sözcüğü:

"Gün, güneş..."

Ozan, bilgisini göstermeye devam ediyordu:

"Feybus, yücelik ve aydınlık Tanrı'sıdır."

Kız, düşünce ve hayranlık dolu bir sesle:

"Bir Tanrı..." diye tekrarladı.

Sonra da, Grenguvar'ın nedenini anlamasına zaman bırakmadan kapıdan fırladı, gitti. Keçi de ardından tabi...

Kapı kapanmıştı. Grenguvar ayağa kalktı, kapıya koştu. Ne yazık ki üstünden kilitlenmişti. Elleri acıyıncaya dek kapıyı yumrukladı.

"Evliliğimin ilk gecesini yalnız başına geçireceğim demek," diye mırıldandı. "Hiç olmazsa bir yatak vermeliydi."

Arandı. Uzun bir sandık buldu, üstüne yattı. Çok yorgundu, yatar yatmaz uykuya daldı.

İŞKENCE

Askerler Esmeralda'yı kaçırmaya çalışan Kuasimodo'yu hapsetmişlerdi. Kapatıldığı yerde saatler geçmek bilmiyordu. Her şey ürkütüyordu onu. Korkular içinde geçirdiği gecenin sabahında kendisini mahkemede, yargıcın karşısında buldu.

Kuasimodo, söylenenleri duyamıyordu. Kendisine yargıç tarafından sorular sorulduğunda, dudaklarını okuyabilmek için dikkatle bakıyor, ne söylediğini anlamaya çalışıyordu. Sonra da düşüne taşına kendince en iyi olan cevabı buluyordu. Ama çabaları boşuna oluyor, sorularla cevaplar arasında bir bağlantı kurulamıyordu. Çok geçmeden mahkeme salonu kahkahadan inlemeye başlamıştı.

Yargıç çok öfkeliydi. Gece katıldığı ziyafette yediği yemekler midesini sıkıştırıyor, içtiği şarabın etkisiyle de başı zonkluyordu. Kamburun kendisiyle dalga geçmeye ve halkı da eğlendirmeye çalıştığını sandı birden. Yargıcın da kulakları pek iyi duymazdı, ama söylenenleri gayet güzel duyuyormuş gibi bir poz takınırdı. Çevresindekiler de

onun bu zayıf yanını bildikleri için kulağındaki aksaklık nedeniyle yaptığı yanlışlıkları ona fark ettirmekten çekinirlerdi.

Yargıç o sabah mahkemeye bir hayli geç gelmişti. O gün bakılması gereken bir yığın da davası vardı. Bu aptal kambur için işini gücünü geciktiremezdi ya! Çabucak kararını verdi.

Kuasimodo, işkence tekerleğine bağlanacak ve bir saat kamçılanacaktı.

Verilen hükmün tek kelimesini bile anlayamayan kambur:

"Adımın ne olduğunu soruyorsunuz herhalde. Adım, Kuasimodo'dur!" dedi.

"Mahkemede konuşulmaz! Susun!.."

Mahkemede düzeni sağlamakla görevli subayın bu uyarısı boşuna olmuştu. Kambur konuşmaya devam ediyordu:

"Notre-Dame Kilisesi'nin çanlarını çalmakla görevliyim."

"Mahkemede konuşulmaz!"

Bu ikinci ihtardı. Ama kambur devam ediyordu:

"Yaşım..."

Yargıcın sarı yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilmişti.

"Atın şu adamı dışarıya!" diye haykırdı. "Bir saat de işkence tekerleğinde bağlı kalsın. Bu ona hayatı boyunca unutamayacağı bir ders olsun! Yasalarla dalga geçmenin ne demek olduğunu anlasın!"

Yargıç bir sonraki davaya bakmaya koyulduğunda Kuasimodo tutulup götürülmüştü bile...

Kuasimodo'nun bağlanacağı tekerlek, Palas dö Grev'

deki darağacının yanında, taştan bir tümseğin üstündeydi. Tekerleğe, taşa oyulmuş basamaklarla çıkılıyordu. Yasalara aykırı davrananlar, bu tekerleğe sırtüstü, kollar dizlerin üstünde kenetlenecek biçimde bağlanır, tekerlek yavaş yavaş döndürüldükçe de suçlu kamçılanır, çektiği büyük acı, meydanı dolduranlar tarafından ilgiyle izlenirdi. İşte şimdi de sıra Kuasimodo'daydı.

Zavallı kambur, bir gece önce, bu meydanda, kahkahalar, şarkılar, bağırıp çağırmalar arasında, omuzlar üstünde gidiyordu. O zaman Çirkinler Kralı'ydı. Kalabalık kümeler, onu görmek için koşuyorlar, çevresinde neşeli yüzlerle coşuyorlardı. Ama şimdi aynı insanlar, onun ne suç işlemiş olduğunu bile bilmeden meydana toplanmış, çektiği acıyı çoğaltmaktan başka işe yaramıyorlardı. Yürekleri taşlaşmıştı; tekerleğin altındaki taşlara dönmüştü.

Gudül Teyze, Palas dö Grev'e doğru koşanların ayak seslerini ve gürültülerini duyar duymaz Fare Deliği'nin penceresine seğirtti. Kafasını demir parmaklıkların arasından çıkardı. Gözlerinde çılgın bir parıltı vardı. Önünden geçen bir askere:

"Çingene'ye mi işkence edecekler? İnşaallah bir güzel dayak yer!" diye seslendi.

"Bu kez duan kabul olmadı teyze," dedi asker ve gülümseyerek uzaklaştı.

Kadın:

"Lanetim onların üstüne olsun! Çingenelerin hepsi kahrolsun!" diye bağırdı ve kafasını içeriye soktu. Kirli ve soğuk döşemenin üstünde diz çöktü, dua etmeye başladı.

Asker de kalabalığa karıştı, ne olup bittiğini anlamak için işkence yapılacak yere doğru ilerledi. Kamburun kolları iplerle sımsıkı bağlanmıştı, derileri kesik kesik olmuş-

tu. Ama acı duymuyormuş gibiydi. Kendisine yapılanların nedenini bilmiyormuş gibi görünüyordu. Yalnız biricik gözünün de kör olmaması için dikkat harcadığı seziliyordu.

Adamlar, Kuasimodo'yu dizleri üzerine düşecek biçimde tekerleğe ittiler. Kendini koruyabilmek için en ufak bir çaba göstermedi kambur. Üstündekileri soydular, zincirlerle sıkı sıkı tekerleğe bağladılar. Hiç kıpırdamıyordu. Arada bir, can çekişen hayvanlar gibi derin derin soluyordu, o kadar.

Kuasimodo'nun çıplak sırtı kalabalığı bir hayli güldürdü. Biçimsiz omuzlarındaki kırmızı kıllar da eğlendirmişti onları. Zavallı kambur halka gösterilen garip bir yaratıktı sanki. Kimse acımıyordu ona.

İşkence yapmakla görevli kişi merdivenden ağır ağır çıkıyordu. Tekerleğe yaklaştı. Onu görenler çok sevindiler. Bekledikleri an gelmişti.

Adam tekerleğin yanına, uzun bir kum saati koydu. Saat iki kaptan meydana gelmişti. Yukarıdaki kap kırmızı kumla doluydu ve aşağıdakine ince bir boyunla bağlıydı. Kum, yukarıdakinden aşağıdakine tam bir saatte geçebiliyordu. Yani bir saat boyunca Kuasimodo'ya işkence yapılacaktı.

Kara kamçı ortaya çıkmıştı. İpinin üzerinde bir yığın düğüm ve bunların ucunda da sivri sivri maden parçacıkları vardı.

Her şey hazırdı. İşkence yapmakla görevli adamın bir işaretiyle tekerlek dönmeye başladı. Kuasimodo, hayretler içindeydi, altındaki şey dönüyordu.

Kamçı havaya kalktı ve kamburun omzunda şakladı. Zavallı Kuasimodo, uykudan uyanır gibi silkindi. Vücudu bu vuruşun etkisiyle sarsıldı. Fakat hiç sesini çıkarmadı.

Yalnızca başını, sırtına konan sineği kovmaya çalışan bir hayvanın yaptığı gibi, sağa sola hareket ettirmekle yetindi. Seyirciler bağrışıp duruyorlardı.

Kamçı, bir ikinci, bir üçüncü, bir bilmem kaçıncı kez indi çıplak omuzlarına... Tekerlek döndü, döndü... İp, kamburun sırtına, çektiği acının izlerini çizdi, çizdi... Sonra, daha da derinleşen bu çizgilerden kanlar akmaya başladı. Beyaz ip kızıla boyanmıştı. Gözü korku ile yanan kambur, vücudunu tekerleğe bağlayan zincirlerle savaşıp kurtarabilmek ümidiyle kıpırdanmaya başladı. Tüm gücüyle uğraşıyordu. Besbelliydi bu...

Bütün gayreti boşunaydı. Anladı ve vazgeçti savaşmaktan. Katlanacaktı. Kıpırdamadan duruyordu. Öyle ki, bir ara işkence yapan kişi öfkeden deliye döndü. Aldırış etmiyor gibi görünen bu vücuda elinden geldiği kadar derin yaralar açmak çabasına düştü. Kuasimodo, gözünü kapadı yalnızca.

Yukarıdaki kap boşalmış, aşağıdaki kumla dolmuştu. Mahkemece verilen cezaların, düzenli olarak yerine getirilmesini sağlamakla görevli olan subay orada, kocaman bir atın üstünde, olayı izliyordu. Elindeki kılıçla kum saatini gösterdi. Ve işkencenin durdurulmasını emretti. Tekerlek durdu, işkence yapan adam durdu. Kuasimodo da durdu. Ve ağır ağır gözünü açtı.

İki asker ellerinde acı dindirici ilaçlarla kamburun yanına geldiler ve yaralarını sildiler. Kan, diner gibi oldu. Sırtını sarı bir bezle sardılar. İşkence yapan adam da bu sırada bir kova içerisinde, ipini yıkayıp temizledi.

Ama ceza bununla bitmemişti. Tekerlek üstünde bir saat daha kalacaktı. Kum saati başaşağı edildi.Yukarıdaki

kap boşalınca ceza süresi dolmuş olacaktı. Kuasimodo'yu yine tekerleğe bağladılar.

Seyirciler ondan nefret ediyorlardı. Çok çirkindi çünkü, kötü kötü bağırıyorlardı, ama Kuasimodo duymuyordu bunları. Taşlıyorlardı da bir yandan. Taşlar incitiyor, acı veriyordu ona. Bir süre katlandı buna da, ama aşağıya bakıp acısıyla eğlenen sırıtkan yüzleri görünce, içi dayanılmaz bir nefretle yandı. Kurtulabilmek için yine gücünü denemeye kalktı. Harcadığı kuvvet, tekerleği döndürüp seyircileri daha çok keyiflendirmekten başka işe yaramadı. Zincire vurulmuş vahşi hayvanların katlanışıyla direnmekten vazgeçti. Kan beynine çıkmıştı. Yüzü, öfkeden kıpkırmızı kesilmişti.

Bu sırada kalabalığın arasında bir rahip belirdi. Eşeğinin üstündeydi. Kuasimodo onu görür görmez durgunlaşır gibi oldu. Yüzü aydınlanıverdi. Böyle güç bir durumdayken Klod Frollo'yu görmek onu sevindirmişti. Gülümsedi bile. Fakat rahip, tekerleğe yaklaşıp da işkence edilenin kim olduğunu görünce bakışlarını yere çevirdi. Kuasimodo'nun kendisine bir şey söylemesine fırsat vermeksizin eşeğini geri çevirip çabucak seyircilerin arasına daldı ve gözden kayboldu.

Öncekinden daha koyu bir bulut kapladı Kuasimodo'nun yüzünü. Sevinci dayanılmaz bir üzüntüye dönmüş, gülümseyişi solup gitmişti.

Kambur büyük bir sessizliğe gömülmüştü. Kılı kıpırdamıyor, ağzından tek sözcük çıkmıyordu. Dakikalar geçti böylece. Sonra birdenbire zincirlere karşı geldiği görüldü. Tekerlek sarsıldı. Köpek uluyuşuna benzeyen o garip sesiyle:

"Su! Su!" diye haykırdığı duyuldu.

Kuasimodo'nun susuzluğu, katı yürekli seyircilerini yalnızca güldürdü. Yardım etmek nedir bilmiyor gibiydiler. Kamburun dili çıkmış, gözleri dışarı uğramıştı. Herkes yerli yerindeydi. Yalnız kum saatinin boynundan bir parça daha kum geçmişti. Yine aynı inilti duyuldu:

"Suuuu!.."

Bu sese, duygusuz kahkahalar karşılık verdi.

Bir adam, yerden çamurlara bulanmış ıslak bir paçavra alıp kambura fırlattı.

"Al bunu iç!.."

Bir başkası bir testi kırığını kafasına savurdu:

"Susuzluğa iyi gelir!"

"Su! Su!.."

Bu Kuasimodo'nun üçüncü yalvarışıydı.

O sırada kalabalık arasından bir kız süzüldü. Ardından da minik bir keçi geliyordu. Bu gelen, Kuasimodo'nun bir gece önce kaçırmaya yeltendiği Çingene kızıydı. Kız, tekerleğe giden taş basamakları koşarak çıktı. Elinde bir şişe su vardı. Tek söz söylemeden şişeyi açtı ve zavallı adamın ağzına yavaş yavaş dökmeye başladı. Susuzluktan yanan kambur kana kana su içti. Bu iyilikseverlik karşısında gözleri yaşarmıştı. Kararmış dudaklarıyla, kendisine su veren eli öptü. Tam bu sırada, bir gece önceki saldırıyı hatırlayan Esmeralda elini, ısırgan bir hayvandan korkmuşçasına çekti.

Çingene kızının yardımı, biraz önce Kuasimodo ile alay edip kahkahalar atan kalabalığı etkilemiş, acıma duygularını harekete getirmişti. Herkes, Esmeralda'nın

gerekeni yaptığı kanısındaydı. Bu düşüncelerini birbirlerine yüksek sesle açıklıyorlardı ki Fare Deliği'nden Gudül Teyze'nin sesi duyuldu:

"Bütün kötülükler senin üstüne olsun, e mi pis Çingene!"

SIR ÇÖZÜLÜYOR

Aradan iki ay geçmişti. Ilık ve tatlı bir ilkbahar akşamıydı. Notre-Dame'ın cana yakın bir görünüşü vardı.

Yolun diğer yanında güzel bir ev, batan güneşin yaydığı tatlı pembelikler içinde yüzüyor, bakışları üstüne çekiyordu. Pencerelerinde giyim kuşamlarından zengin oldukları anlaşılan güzel kızlar vardı. Bu küçükhanımlar, annesinden başka kimsesi olmayan ve onunla yaşayan arkadaşlarına konuk gelmişlerdi.

Flör, arkadaşlarından biraz ötede oturmuş, annesinin çok yakında evleneceklerini umduğu genç bir yüzbaşı ile konuşuyordu. Arkadaşları da onlara hayran hayran bakıyorlardı. Flör'ün annesi, kızının en yakın arkadaşı Alis'e dönerek:

"Birbirlerine ne kadar yaraşıyorlar, değil mi?" dedi.

Yüzbaşı Feybus, ne demesi gerektiğini bilemez bir halde duruyor, kâh kılıcının ucunu parlatıyor, kâh ceketinin düğmeleri ile oynuyordu. Flör, başını kaldırıp yüzbaşıya bakarak:

"Hep böyle susacak mısınız?" dedi. "Bize bir şeyler an-

latmaz mısınız? Hani birkaç ay önce bir Çingene kızını kurtarmıştınız..."

"A, evet..."

"Belki de kurtardığınız, şu aşağıda Notre-Dame'ın önünde dans eden kızdır."

Flör, Feybus'u meydana bakan büyük pencerenin önüne getirerek:

"Bakın aşağıya," dedi. "Dans eden şu sizin Çingene mi?"

Feybus, baktı ve gülümseyerek:

"Evet," dedi. "Keçisinden tanıdım."

Kızlar pencereye üşüşerek:

"Ah, ne güzel keçi!" diye bağrıştılar.

Alis küçük kardeşine:

"Görebiliyor musun Monik?" diye sordu. Daha iyi görebilmesi için kollarından tutup kaldırdı. Küçük kız keçiye bayılmıştı.

"Tatlı bir baştan yükselen iki altın boynuz!" dedi Flör. "Ne sevimli, değil mi?"

Yüzbaşıya baktı... Tatlı tatlı gülümsedi.

Flör'ün annesi yerinden kımıldamadan:

"Yine Çingenelerden biri olmalı," dedi. "Bunları Paris'e sokmasalar ne iyi olacak. Tehlikeli ve pis insanlar!"

Bu arada Monik, kimsenin farkına varmadığı bir şey görmüştü, Heyecanla:

"Aaa! Şu tepedeki adama bakın! Siyahlı adama!" diye bağırdı.

"Nerede canım?" dedi Flör merakla.

Küçük kız Notre-Dame'ın kuzeyindeki kulesini gösteriyordu. Gözler oradaki adama çevrilmişti. Siyahlı adam,

başını ellerinin arasına almış, aşağıda dans eden Çingene'ye bakıyordu. Öylesine hareketsiz bir duruşu vardı ki, kulenin bir parçası olduğu sanılabilirdi.

"Bir rahip," dedi Flör.

Alis buna çok şaşırmıştı. Bu şaşkınlıkla:

"Peki, ama..." dedi. "Nasıl olur da bir rahip, bir dansözü böyle süzebilir? Şuna bakın hele! Birdenbire aşağıya uçup, kızı yakalayarak uzaklara kaçıracak kara bir kuş gibi tünemiş oraya!"

Flör'ün mavi ipekliler giymiş arkadaşı o kadar şaşırmış görünmüyordu.

"Kız da çok güzel dans ediyor doğrusu!" dedi.

Bu övgü üzerine, Flör Feybus'a dönerek:

"Haydi Feybus, eğer bu kızı tanıyorsan, buraya çağır da bizi eğlendirsin!" dedi.

Sonra da annesine dönerek:

"Anneciğim," dedi. "İzin verirsiniz, değil mi? Nasıl olsa onun buraya gelişi bizi lekelemez. Eğer bir kötülük yapacak olursa, yüzbaşımız burada, korur bizi. Değil mi?"

"Tabi canım," dedi annesi. "Kahraman yüzbaşımız burada."

"İyi, ama..." dedi Feybus. "Beni çoktan unutmuştur kız. Hem adını da bilmiyorum. Nasıl sesleneceğim? Yine de çok istiyorsanız çağırmaya çalışırım."

Yüzbaşı pencereden aşağıya sarktı. Bir yandan el sallıyor, bir yandan sesleniyordu:

"Küçük, küçük buraya bak!.."

Esmeralda bu sırada tefini çalmaktaydı. Yukarıya, sesin geldiği yana baktı. Feybus'u görüverince kaskatı kesildi birden. Bıraktı dansı.

"Küçük! Küçük!"

Yüzbaşı hâlâ sesleniyor, yukarıya gelmesi için işaretler yapıyordu.

Yine yukarıya baktı kız, yüzü gonca güller gibi pembeleşti. Çağrıldığı eve doğru yürümeye başladı.

Bir solukta evin kapısına gelivermişti. Bir adım daha atsa içerideydi, ama bir çekingenliği vardı nedense.

Esmeralda oraya gelmeden önce, kızların kendilerine güvenleri sonsuzdu. Hepsi aşağı yukarı eşit sayılabilecek güzelliklere sahiptiler. Yani biri diğerinden daha güzel değildi. Ama Çingene kızı o tatlı yüzü ile kapıda görünür görünmez hepsi gölgede kalmış, bütün güzellikleri sönüp gitmişti. Bunu kendileri de fark etmiş olacaklardı ki oyuncu kızın dört yanını sıkıcı bir sessizlik sardı... Buz gibi bakışlar altında ezilir gibi oldu. Feybus bu garip havayı dağıtmak amacıyla:

"Ne hoş bir kız, değil mi?" dedi.

Flör, buz gibi bir sesle yanıtladı bu soruyu:

"Fena değil, soyuna özgü bir güzelliği var!"

Yüzbaşı, Esmeralda'ya yaklaşarak.

"Beni tanıyabildiniz mi küçük kız?" dedi.

"Oh, nasıl tanımam!"

"Doğrusu çok güçlü bir belleği varmış!" dedi Flör.

Feybus:

"Çok çabuk kaçtınız o gece. Yoksa korkuttum mu sizi?" dedi.

"Yoook!"

Feybus, ne tatlı bir sesi var... diye düşündü. Flör de içinden aynı şeyi geçirdi. Ve bir mutsuzluk sardı içini. Yüz-

başı, konuşmalarının arkadaşça olmasına dikkat etmek gereğini duyarak:

"Yerinizi ne çirkin bir yaratığa bırakmıştınız öyle? Kuzum, o tuhaf adam ne istiyordu sizden?" dedi.

"Bilmem..."

"Neyse, size verdiği acının cezasını çekti, tekerleğe bağladılar onu."

"Evet, zavallıcık... Haline çok üzüldüm!"

Kuasimodo, gözlerinin önüne gelmişti birden... Zavallı kambur...

Bu arada kızlar aralarında fısıldaşıp duruyorlardı:

"Ne tuhaf giysileri var, ne çirkin şey..."

"Evet. Kollarına da bakın! Güneşten kahverengi olmuş!

"Bacakları da öyle! Böyle çirkin bir kılık görmemiştim hiç!"

Mavili kız da katıldı konuşmalara:

"Kızın gözlerindeki parıltı, yüzbaşının gözlerine vuruyor!"

"İnanamıyorum bu söylediğinize!" dedi Feybus. "Adam sizi kaçırmaya..."

Flör'ün annesinin çığlığı konuşmalarını yarıda kesti:

"O da nesi? Def ol git buradan pis hayvan!"

Djali, Esmeralda'yı aramaktaydı. Ve ona doğru koşarken, sandalyede oturan hanımefendinin uzun eteklerine takılıp kalmıştı. Kız hemen keçisini, takıldığı yerden kurtardı. Sonra da özür diledi.

Alis keçiyi görünce, önemli bir şey hatırlamış gibi Flör'e sokularak:

"Bunun büyücü olabileceğini aklımıza getirmemiştik,

değil mi?" dedi. "Ne numaralar yaptırıyordu bu keçiye, şaşıp kalıyorduk hani..."

Flör, Esmeralda'ya dönerek:

"Haydi bakalım, keçine biraz oyun yaptır da görelim marifetini!" dedi.

"Ne dediğinizi pek anlayamadım," dedi kız. Bir yandan da keçisinin başını okşuyordu.

Keçinin boynunda kahverengi minik bir çanta asılıydı. Flör bunun ne olduğunu merak etmişti.

"O ne?" diye sordu.

Esmeralda önce Flör'e, sonra da yere baktı.

"O, benim sırrım!" dedi.

Flör, bu sırrın ne olduğunu bilmeyi kim bilir nasıl isterdi!..

Flör'ün annesi sabırsızlanıyordu:

"E, haydi!" dedi. "Bizi eğlendireceksiniz eğlendirin! Eğlendirmeyecekseniz de burada işiniz ne?"

Kız bu söz üzerine, tek söz söylemeksizin kapıya yöneldi. Bu arada küçük Monik, Djali'yi elindeki pastayla kandırarak bir köşeye çekip, boynundaki kahverengi çantayı açmıştı. Kırmızı boyalı tahta parçalarından yapılmış harfleri içinden çıkarıp döşemeye yayıvermişti. Keçi ise tatlı tatlı pastasını yiyordu hâlâ...

Kapının yanına gelen Esmeralda, ıslak ve üzgün gözlerle Feybus'a bakıyordu.

"Ne olur," dedi Feybus. "Hatırımı kırmayın. Bizim için dans edin... Adınız neydi sizin?"

"Esmeralda."

Kızlar gülüştüler yine. Adını çok gösterişli bulmuşlardı.

Birden Monik'in sesi ortalığı çınlattı:

"Alis! Şu akıllı keçiye bak. Harflerden bir isim yaptı! Ne de düzgün dizdi onları! Nasıl okunur bu sözcük?"

Djali, altın ayaklarıyla, Esmeralda'nın kendisine öğrettiği biçimde dizmişti harfleri. Kızlar hemen o yana koştular. Kırmızı harflerden yapılmış bu sözcüğü, Alis bir bakışta okudu:

"Feybus... Evet Feybus... Fakat neden Feybus?"

Flör, tamam, diye düşündü. Sakladığı sır buydu demek... Elleriyle yüzünü kapadı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Sonra da düştü, bayıldı.

"Kızım, yavrum..." diye sesleniyordu annesi. Ama bu avutmalar boşunaydı. Flör kendinde değildi. Kadın birden Esmeralda'ya dönerek:

"Derhal git buradan, pis Çingene!" diye bağırdı.

Kızcağız, yerdeki harfleri aceleyle toplayıp eski yerine koydu. Djali'ye de kendisiyle birlikte gelmesi için işaret verdi. O kapıdan çıkarken Flör de arkadaşlarının kolları arasında bir başka odaya geçiriliyordu.

Feybus'un önünde iki kapı vardı şimdi. Biri Flör'ün götürüldüğü odanın kapısı, diğeri de Esmeralda'nın çıkıp gittiği kapı. Kısa bir süre bocaladıktan sonra verdiği kararın etkisiyle gülümseyerek sokak kapısından çıktı. Ve Çingene kızının ardına düştü...

FROLLO SORULAR SORUYOR

Küçük Monik'in Notre-Dame'ın kulesinde gördüğü siyahlı adam, Rahip Klod Frollo'ydu. Rahibin, kuzeye bakan kulede küçücük bir odası vardı. Buraya çalışmak için çıkardı. Fakat o gün Esmeralda'nın dansı, ona, pek çok sevdiği kitaplarının verdiği mutluluktan daha fazlasını duyurmuştu. Gün batarken de Çingene'nin dans edişini uzun uzun seyretmişti.

Aşağıya bakarken gözüne çarpan başka bir şey daha olmuştu. Kırmızı sarılı ceket giymiş bir adam, kalabalığın arasında dolaşıyor, onu dikkatle izliyordu. Küçük keçi de adamın yanından ayrılmıyordu.

Frollo, "Bu da kim?" diye kendi kendine sordu. "Niye bu kadar yaklaşıyor kıza? Hem önceleri keçiyi yalnız onunla görürdüm."

Öfkelenmişti. Merdivenden hızlı hızlı indi. Küçük bir pencerenin önünden geçti. Fakat ne pencereyi, ne de Kuasimodo'nun meydanı buradan gözetlediğini fark edebildi. Kendisine edilen işkenceden sonra Kuasimodo çanları eskisi gibi sık sık çalmaz olmuştu. Bunun nedeni, güçsüzleşmesi değil, mutlu düşünceler içinde olmasıydı.

Çanların müziği ona, kendisine karşı çok iyi davranmış olan güzel Çingene'yi düşündürüyordu hep. Yüreği sevinçle doluyor, o mutlu dakikayı yeniden yaşıyor, çanları çalmayı da unutuyordu.

Frollo, sokağa çıktı ve kalabalığın içine daldı. Çingene'yi yerinde göremeyince oradaki adamlardan birine:

"O nerede?" diye sordu

"Esmeralda mı?" dedi adam. "Şu karşıki eve kadar gitti. Sanıyorum ki onlara bir iki özel dans yapacak."

Esmeralda için serilen kilimin üstünde, sarılı kırmızılı ceket giyen bir adam bazı numaralar yaparak halkı eğlendirmeye uğraşıyordu. Başını geriye atmış, üstüne kedi bağlı bir sandalyenin ayağını dişleri arasına sıkıştırmıştı. Ve döne döne yürüyordu. Yüzü harcadığı enerjiden dolayı kıpkırmızı kesilmişti. Rahip, yakından bakınca bu adamı tanıdı. Allah Allah! dedi. Bir zamanlar benim öğrencimdi ve rahip olmaya çalışıyordu. Acaba ona böyle biçimsiz numaralar yaparak para toplamayı kim öğretti, diye düşündü. Ve yanından geçerken ona:

"Piyer Grenguvar!" diye seslendi. "Size öğrettiklerimden böyle mi yararlanıyorsunuz? Yaptıklarınızdan utanç duymuyor musunuz?"

Grenguvar, şaşkına döndü birden. Dişleri ve havada tuttuğu sandalye, üstündeki kediyle birlikte yuvarlanıverdi. Bağlarından kurtulan kedi, birkaç kişinin yüzünü gözünü tırmalayarak kaçtı. Halk öfkelenmişti. Grenguvar'ın kendini koruması gerekiyordu. Notre-Dame'a sığındı. Rahip de arkasından kiliseye girdi.

"Gelin, benim küçük odaya çıkalım," dedi Frollo.

Basamakları birlikte çıkıp kitapların doldurduğu küçük odaya girdiler.

"Söyleyin bakalım Piyer, böyle tuhaf oyunlar yapmak aklınıza nereden geldi?"

"Yaptığımın iyi bir iş olmadığını ben de biliyorum. Ozanlık gibi onurlu da değil. Ama bir insanın yaşamını devam ettirebilmesi için para getiren bir işi olmalı. Hele evli olunca bu büsbütün bir zorunluluk olup çıkıyor."

"Evlendiniz mi? Karınız olmak mutluluğunun kime ait olduğunu sorabilir miyim?"

"Konuşulmaya değmez... Bir Çingene."

"Çingene mi?"

Frollo'nun gözleri dehşet saçıyordu. Sesi de yükselmişti.

"Çingenelerle sevişenler, Tanrı'dan uzaklaşmış olur!" dedi.

"İyi, ama ben onunla sevişmiyorum ki... İnanın bana o benim yalnızca karımdır."

"Çok tuhaf. İnsanlar evlenince..."

"Evet evlendik, ama karıkoca gibi yakın olmadık birbirimize."

Daha sonra Piyer, Çingeneler Kralı ile karşılaşmasını, cebinden para çalmaya uğraşıp beceremediği çıngıraklı Corc'u, dörde bölünen fincanı, sözün kısası başından geçen her şeyi bir bir anlattıktan sonra:

"Ve böylece onunla evlenmiş olduk. Ama hiç yaklaşmadım ona. Çünkü kız öyle istedi," dedi.

"Bak işte buna sevindim!" dedi rahip.

"Nedeni de bir sihre dayanıyor bunun."

"Sihir mi dediniz?"

"Evet, Çingeneler Kralı anlattı bana da. Esmeralda minicik bir bebekken Çingeneler tarafından bulunmuş. An-

nesinin babasının kim olduğunu bilmiyor, öğrenmeyi de çok istiyormuş. Boynunda taşıdığı minik çantadaki sihrin yardımıyla onları bulabileceğine de adamakıllı inanıyormuş. Ama, eğer birisiyle sevişirse büyü bozulur, anne ve babasını hiç bulamazmış."

"Anlıyorum."

Frollo, daha mutlu görünüyordu.

"E, kimse ona yaklaşmaya çalışmaz öyleyse..."

"Yaşamak istiyorsa tabi..."

"Neden? Ona yaklaşanı öldürecek biri mi var yoksa?"

"Yooo... Kendisi öldürür. Üstünden eksik etmediği küçük bir bıçakla yapar bu işi. Çok korkusuzdur!"

"Hiç mi korkmaz?"

"Hiç!.."

Grenguvar, biraz düşündükten sonra ekledi:

"Evet, iki kişiden başka hiç kimseden korkmaz. Bunlardan biri Fare Deliği'nden ona kötü sözler yağdıran Gudül Teyze, diğeri de rahip kılığında dolaşan ve gözleri ateş gibi yanan bir adam. Kamburun onu kaçırmaya yeltendiği geceden beri bir türlü o gözleri unutamadı. Nereye gitse gözetleniyormuş gibi geliyor ona."

"Aptalca bir kuruntu!" diye bağıran rahip, birden arkasını döndü ve pencereye doğru yürüdü. Başını çevirmeden sözlerine devam etti:

"Böyle bir şey düşünebildiğine göre çok budala olmalı!"

"Ben de ona, gördüğünün kötü bir düş olabileceğini, unutması gerektiğini söylüyorum hep."

"İyi ediyorsunuz Piyer. Korkacağı bir şey yok ki..."

"Bu kuruntudan kurtarmaya çalışıyorum. Çok tatlı bir kız..."

"Öyle mi?"

"Onu öyle seviyorum ki... Çok iyi bir kız... Yalnız bana karşı değil, bütün yaratıklara karşı öyle. Djali'ye de çok iyi bakar."

"Altın ayaklı, altın boynuzlu küçük keçisi..."

Söz Djali'ye gelmişken Grenguvar, Esmeralda'nın keçiye öğrettiği numaraları ve bunları nasıl öğrettiğini anlattı. Saat kaç ise, ayın kaçı ise tefe o kadar vuran keçinin, gerçekte saati ve ayın kaçı olduğunu bilmediğini, Esmeralda'nın tefi tutuşuna göre kaç kere vurulması gerektiğini alışkanlıklarıyla bulduğunu açıkladı. Ve güvene güvene devam etti:

"Örneğin, 'Feybus' sözcüğünün nasıl yazıldığını Esmeralda, Djali'ye iki ayda ezberletti."

"Feybus mu? Neden Feybus?"

"Bilmem, belki de bu sözcüğün sihirli bir gücü olduğuna inanıyor. Yalnız kaldığı zaman bu sözcüğü fısıldar durur."

"Bunun herhangi birinin adı olmadığından emin misiniz?"

"Kimin adı olacak?"

"Ne bileyim ben? Nasıl bilebilirim ki?.."

"Çingeneler güneşin Tanrı olduğuna inanırlar. Esmeralda, ben söylemeden önce bunu bilmiyordu. Diğer Çingeneler bilirler ama. Bana öyle geliyor ki bu nedenle bu adı çok seviyor. Djali, her zaman dosdoğru yazar bu sözcüğü."

Rahip, çok düşünceli görünüyordu. Birden Grenguvar'a döndü ve alçak sesle:

"Bu Çingene ile sevişmeyeceğine, ona hiçbir zaman yaklaşmayacağına yemin eder misin?" dedi.

"İstersem ederim. Yalnız daha önce bilmek istediğim bir şey var. Size bir soru sorabilir miyim?"

"Sorun bakalım."

"Bu gibi ilişkileri düzenlemek de görevleriniz arasında mı?"

Rahibin solgun yüzü öfkeyle yandı, sustu. Sonra yine konuştu:

"Beni dinleyin Piyer, bir Çingene ile sevişirseniz, öbür dünyada sonsuza dek cehennem ateşinde yanarsınız. Şu raflardaki kitapların çoğunda bu söylediklerimin yeri vardır."

"Öyle güzel ki... Onun kocası olmak gurur veriyor bana..."

"Öyleyse, git! Cehenneme kadar yolun var!"

Frollo'nun gözlerinde korkunç bir bakış vardı. Grenguvar'ı omuzlarından tuttuğu gibi dışarıya attı.

YÜZBAŞI VE KIZLAR

Frollo odasında yalnızdı. Diz çökmüş, ellerini gökyüzüne kaldırmıştı. Gözlerini sıkı sıkı kapamış, Tanrı'yı düşünmeye çalışıyordu. Kutsal yakarışlar bir bir dudaklarına geliyor, fakat düşünceleri bir türlü Tanrı ile dolamıyordu. Güzel Çingene kızı buna engel oluyordu. İlk gördüğü günden bu yana her gün düşlerindeydi. Düşlerinde dans ediyordu...

Rahip sesli sesli yakarmaya, çanlar da çalmaya başladı. Bu gürültüde Tanrı'ya duyurabilmek için daha da yükseltti sesini. Sonunda yakarışlar çığlığa döndü. Bütün bu çabasına karşılık, diliyle söylediğine düşünce ve duygularıyla katılamamış, bir saniyecik olsun Tanrı'yı düşünememişti.

"O bir Çingene!" diye bağırarak ayağa kalktı. "Onu şu anda başkalarıyla görür gibi oluyorum. Benden önce başkasının onu sevmesi düşüncesine dayanamıyorum..."

Kitaplar arasında aşağı yukarı dolaşıp duruyor, bu haliyle de kafese kapatılmış vahşi hayvanlara benziyordu.

"Dayanamıyorum!" diye bağırdı. "Duramayacağım burada, yoksa çıldırırım. Bulmalıyım onu. Nerede ise gidip bulmalıyım... Bu gece onu nerede görebilirim acaba?"

Kıpırdamadan durdu, düşündü. Sonra, "Bilmiyorum!" dedi kendi kendine. "Ben kocası ile görüşmeden önce konuştuğum adam, köşedeki büyük eve dans etmeye gittiğini söylemişti. Kocası... Kocasını da şeytanlar götürsün..."

Küçük bir bıçağı elbisesinin altına saklayarak odadan ayrıldı. Kiliseden çıkıp gecenin karanlığa karışırken, çanlar üstüne gülercesine çalıyordu.

Gece güzeldi. Yıldızlar pırıl pırıldı.

Köşedeki evin penceresi hâlâ açıktı. Güzel giyimli kızlar kapıdan çıkarken Frollo onlara görünmemek için gölgelerin karanlığına sinmişti. Konuşulanları dinliyordu:

"Umarım ki yarın daha iyi olur."

"Evet, herhalde. Zavallı Flör, ona yürekten acıyorum."

"Annesi Çingenelere karşı olmakta haklıymış meğer. Feybus'un da onu yukarı çağırmaması gerekmez miydi? Haydi diyelim ki çağırdı, sonra da ardına takılıp gitmesi doğru muydu? En üzücü olanı da buydu bence."

Frollo, "Feybus!" dedi. "Demek kuşkulanmakta haklıymışım. Feybus, bir erkekmiş. Onu şimdi bulacağım! Hem de Çingene kızı ile yan yana..."

Kızlar yürüyüp gittiler. Rahip de daha fazla bir şey duyamadı. Çıktıkları eve koştu. Hizmetçi kadın kızların ardından kapıyı kapatmak üzereydi. Ama rahibi görür görmez:

"Herhalde benim zavallı küçükhanımını görmeye geldiniz," dedi. "Çok iyi bir yüreğiniz var. Olayı duyar duymaz üzüntüye kapılan tanıdıklar da geldiler hep. Ama kızımız kimseyle görüşemeyecek kadar hasta. Yatıyor. İçeriye buyurmaz mısınız?"

"Flör'e ne olduğunu anlatacaksanız birkaç dakika için girebilirim. Yarın yine uğrar, kendisini görürüm."

Salona girdi, hizmetçiden Flör'ün acıklı öyküsünü dinledi. Kadıncağızın Flör'den söz ederken yaşaran gözleri, Feybus'un adını anarken öfke saçıyordu.

"Ben her zaman yüzbaşının kötü bir adam olduğunu, güzel Flör'ümle bağdaşacak kadar iyi olmadığını söyler dururum," dedi kadın.

"Doğru, haklısınız. Bunlar yüzbaşı hakkındaki düşünceleriniz. Ben bildiklerinizi dinlemek istiyorum."

"E, bir şeyler bilirim," deyip, rahibi bir köşeye çekti. "Her hafta başka bir kadının ardından gider. Yakışıklılığına kapılır aptallar. Geniş omuzları, yüzüne yakışan sakalı, askerce yürüyüşü akıllarını başlarından alır. Yüzbaşının nerede oturduğunu da bilmek ister misiniz?"

Rahip pek de istekli görünmemeye çalışarak:

"Nerede oturur?" diye sordu.

"Sen Mişel Köprüsü üstünde yaşlı bir kadının evinde yaşar. Kadının adı, Falurdel'dir."

Yukarıki odaların birinden, hizmetçiyi çağırmak için kullanılan çıngırağın sesi geldi.

"Hemen gitmeliyim," dedi kadın. "Yavrucak, yanına çağırıyor beni."

Hizmetçi merdivenlerden, Frollo da kapıdan çıktı. Benliğini kasıp kavuran büyük acının etkisiyle Sen Mişel'e doğru hızlı hızlı yürümeye başladı.

Ateşler gibi yanan eli, elbisesinin bir yanına gizlediği bıçağın üstünde duruyordu...

NEHRİN KIYISINDAKİ EVDE

Sen Mişel Köprüsü üstündeki ev, çevresindekilerden daha eski, küçük ve bakımsız duruyordu. Duvarlar girintili çıkıntılıydı. Öyle ki yukarıya tırmanmak isteyen biri kolaylıkla bu basamağımsı çıkıntılardan yararlanabilirdi. Böyle bir eve ancak kötü düşüncelerle girilebilirdi.

Falurdel de tıpkı evine benziyordu. Kapının vurulduğunu duyunca titrek adımlarla yürümeye başladı. Kuşkuluydu. Kim gelmiş olabilirdi acaba? Sağa sola sallana sallana ilerliyordu. Elindeki lambanın ışıkları duman rengi duvarlara koyu koyu devler çiziyordu.

"Kim o?" diye seslendi kadın. Sesi bir hastanınki gibi güçsüzdü.

"Yüzbaşı Feybus," dedi dışarıdaki adam.

Kapı açıldı.

"Oh, yine mi siz?"

Yüzbaşı, içeriye girdi. Arkasında da Esmeralda ve keçisi vardı. Sert bir sesle:

"En iyi odayı açın!" dedi.

Esmeralda, önce çok korkmuştu. Ama sonra yüzbaşı-

nın yanında olduğunu düşündü ve bu korkuyu anlamsız buldu.

Feybus, yaşlı kadına bir gümüş lira uzattı. Titreyen elleriyle parayı alan Falurdel, onu tozlu masanın üstünde duran kutuya koydu ve oradan uzaklaştı. Bu sırada karanlık bir köşeye gizlenerek paranın kutuya konduğunu gören cüce yavaşça masaya yaklaştı. Oradaki parayı alıp cebine attı. Yerine de ateşin yanındaki odunlardan birinin üstünden kopardığı kuru yaprakları koydu. Sonra da çok becerikli bir hırsız olduğunu düşünerek kendisini kutladı.

Feybus'un Esmeralda'yı götürdüğü oda küçük ve pisti. İçinde de çok az eşya vardı. Odanın nehre bakan penceresi kırıktı. Ay, ışıklarını suya dökmüştü. Sonra bir bulut gelip örttü yüzünü.

Esmeralda ile Feybus yan yanaydılar.

"Oh Feybus!" dedi kız. "Sanırım ki bu yaptığım pek doğru değil..."

"Doğru olmayan ne?"

"Buraya, sizinle gelmem."

"Neden benimle gelmiş olmanız yanlış olsun ki!"

"Kimseyi sevmeyeceğime söz vermiştim. Bu sözümde durmak geliyor içimden. Çünkü eğer bunu yapmazsam, büyü bozulacak ve ben annemi de babamı da hiçbir zaman bulamayacağım. Ama değil mi ki siz varsınız, artık onları bulmasam da olur!"

"Söylediklerinizden bir şey anladımsa, Allah canımı alsın!"

Kız sustu. Gözlerinden birkaç damla yaş süzüldü. Sonra yine konuşmaya başladı:

"Çok hoşlanıyorum sizden!.."

Bu söz, yüzbaşıyı çok sevindirmişti. Elini kızın omzuna

koydu. Bu sırada ayın yüzünü, az önceki buluttan da kara bir gölge örttü. Bu, bir insan başıydı. Ama ne Çingene kızı ne de Feybus görebildi onu. Gölgenin gözleri öfkeyle yanıyordu.

Esmeralda, ince bir hareketle yüzbaşının elini omzundan indirdi ve tatlı bir sesle:

"Feybus," dedi. "Siz çok iyi bir insansınız. Benim gibi anasız babasız bir Çingene kızının hayatını kurtardınız. Kahramanlığınızı günlerce düşündüm."

Yüzbaşı, övülmenin verdiği güvenle Esmeralda'yı dinliyordu.

"Adınız da Feybus... Adınızı, üniformanızı, kılıcınızı çok seviyorum. Oh Feybus, kılıcınızı çekin de göreyim, ne olur?"

"Deli çocuk!" dedi yüzbaşı gülümseyerek ve kılıcını çekti.

Kız ışıldayan kılıca sevgi ve hayranlık dolu gözlerle bakarak:

"Sen bir yiğitin kılıcısın!.." diye fısıldadı ve eğilip öptü onu.

Penceredeki rahip kıpkırmızı oldu. Kara elbisesinin bir yerine saklamış olduğu bıçağın ucuna dokundu. Sipsivriydi... Kinle gülümsedi.

"Dinle," dedi Feybus ve Esmeralda'ya yaklaştı. Ama kız ondan uzaklaşarak:

"Hayır!" dedi. "Önce beni sevdiğinizi söylemelisiniz."

Bunun üzerine Feybus diz çöktü. Ve daha önce başka kızlara söyleye söyleye ezberlediği övgü ve sevgi dolu sözleri birbiri ardınca sıralayıverdi. Hareketlerinde bir aktör ustalığı vardı.

Kız, sevinç içindeydi.

"Ne kadar mutluyuz, değil mi?" dedi. "Şu anda ölebiliriz."

"Ölmek mi?" dedi Feybus. "Şu dakikada bir küçükhanım öfkesinden ölüyor."

"Kim bu sözünü ettiğiniz küçükhanım?"

"Kimse kim... Söyle bakalım beni seviyor musun?"

"Bu da sorulur mu hiç!"

"Sevdiğini biliyorum," dedi Feybus. "İnan bana, çok mutlu olacağız. Caddeye bakan bir odamız olacak. Ben askerlerime pencerenin önünde yürüyüş yaptıracağım. Sonra kralın avlusundaki aslanları görmeye de götürürüm seni. Ne vahşi, ne güzel hayvanlardır, bir görsen! Kadınlar bakmaya doyamazlar onlara..."

Esmeralda, söylenenleri duyamayacak kadar mutluydu.

"Evet," diye devam etti Feybus. "Çok güzel günlerimiz olacak."

Kız, birdenbire yüzbaşıya dönerek:

"Feybus," dedi. "Biraz da Tanrı'dan ve kiliseden söz eder misin?"

Adam, yüksek sesle gülmeye başladı.

"Hangi şeytan bunları aklına getiriyor?"

"Evleneceğimize göre bunları öğrenmem gerekmez mi?"

Bu söz üzerine yüzbaşının yüzü birdenbire değişti.

"Şu insanlar da niye evlenirler sanki!" dedi. "Tatlı kız, bu tatsız düşünceler de sana hiç yakışmıyor... Evlilik güzel belki, ama birbirlerini gerçekten sevenler için çok da gerekli değil!"

Rahip, söylenenleri duyuyor, olanları da gözden kaçırmıyordu...

Bir ara Esmeralda'nın boynundaki yeşil çanta Feybus' un ilgisini çekti.

"Bu nedir?" diye sordu. Yaklaştı. Çantaya bakar gibi yapıyordu, ama onu asıl ilgilendiren, içinde ne olduğuydu.

"Dokunma ona!" dedi birden Esmeralda. "O, benim koruyucumdur, annemi bulmam için yardımcı olacak bana. Bırakın beni, Yüzbaşı Feybus. Anneciğim, sevgili anneciğim... Kim bilir nerelerdesin şimdi? Gel kurtar beni! Acıyın bana yüzbaşım..."

Feybus arkasını döndü. Çok soğuk bir sesle:

"Görüyorum ki küçükhanım beni sevmiyorsunuz siz..." dedi.

Mutsuz kız:

"Sizi sevmemek mi?" diye haykırdı. "Neden düşmanınızmışım gibi konuşuyorsunuz benimle. Neden kalbimi kırıyorsunuz? Sizi seviyorum, biliyorsunuz bunu."

Esmeralda'nın gözleri yaşlıydı.

"Boynumda taşıdığım bu çanta benim için artık eskisi kadar önemli değil," dedi. "Annemi babamı bulmasam da olur. Siz beni koruyabilirsiniz. Evlenmesek de olur. Ben hizmetçiniz olurum sizin. Yeter ki beni sevin ve koruyun. Zaten Çingene kızlarının sevgiden başka ne düşünceleri olabilir?"

Gülümsemeye başlamıştı. Az önce pencereden görünen ayı aradı. Ve Feybus'un başının arkasında soluk bir yüzün, can çekişen bir adamın gözlerinde görülebilecek bir bakışla kendilerine yönelmiş olduğunu gördü. Bu korkunç yüzün yanında da çakı tutan bir el vardı.

Pencereye tırmanan rahip, şimdi odanın içindeydi. Yüz de, bıçak tutan el de apaçıktı. Yanı başlarındaydı. Feybus, onu görmemişti, ama kız korkudan buz kesilmişti. Ne

kıpırdayabiliyor ne de bağırabiliyordu. Bıçak yukarıdan aşağıya indi ve Feybus'un kanı ile kırmızıya boyanmış olarak saplandığı yerden çıktı.

Kız kendinden geçmişti. Gözlerini kapadı. Her şey kararmıştı birden.

Ayıldığında askerlerle çepeçevre sarılmış buldu kendisini. Adamlar yüzbaşıyı kaldırmış, götürüyorlardı. Feybus kanlar içindeydi. Rahip görünürlerde yoktu. Nehre bakan kırık pencere ardına kadar açıktı. Esmeralda düşünde sesler duyuyor gibiydi:

"Yüzbaşıyı öldürmek isteyen bu kızdır!" diyordu biri.

Bir diğeri de bu düşünceye katılıyor:

"Tabi!" diyordu. "Sihirle yaptı bu işi..."

YARGILAMA

Grenguvar'ın gözleri, bütün gün Esmeralda'yı boşuna aradı. Dilenciler Kralı'na giderek karısının eve dönmediğini, nerede olduğunu çok merak ettiğini söyledi.

"Kocası sensin, onu arayıp bulmak da sana düşer," dedi kral.

"İyi, ama tek başıma nasıl yapacağım bu işi?"

Yaşlı bir dilenci söze karıştı:

"Ben sana yardım ederim, yarını bekle," dedi.

Koca burunlu, genç bir dilenci, yaşlı dilenci gibi düşünmüyordu:

"Yarın geç olur," dedi. "Gelin hemen aramaya başlayalım. Esmeralda'yı gözümüz arıyor doğrusu. O bizim ışığımız, mutluluğumuzdu..."

Sonunda büyük bir dilenci ordusu, Esmeralda'yı aramak üzere yola koyuldu. Ama kız bulunamıyordu bir türlü. Bütün bir ay, onun nerede olduğunu bile anlayamadılar. Keçisiyle birlikte, hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolmuştu.

Bir gün Grenguvar, adliye binasına giden yolda üzgün üzgün dolaşırken mahkeme kapısında bir kalabalığın

kaynaştığını gördü. Genç bir adam kapıdan çıkıyordu. Grenguvar ona yaklaşarak, içerde ne olduğunu sordu.

"Yüzbaşıyı öldürmeye yeltenen kızın duruşması var," dedi adam. "Bunu sihirle yapmaya çalıştığı söyleniyor. Rahipler de var içerde. Korkunç bir cinayet doğrusu."

Grenguvar, bir rahibin arkasına takılarak mahkeme salonuna daldı. Önündeki adama:

"Tutuklu nerede?" diye sordu.

"Orada, şu kalabalığın arkasında oturuyor. Ben buradan güçlükle görebiliyorum. Siz göremezsiniz herhalde. Bize arkası dönük. Ama şimdi konuşan yaşlı kadını görebiliyorsunuz, değil mi? Adı, Falurdel."

Grenguvar, teşekkür etti ve yaşlı kadının çirkin sesini dinlemeye başladı.

"Ve sonra," diyordu kadın. "Keçi içeriye girdi. Basbayağı bir keçiydi bu. Yalnız boynuzları altındandı. Çoğunlukla büyücüler yanlarında bu çeşit hayvanlar gezdirirler. Diyebilirim ki daha ilk görüşte gözüm tutmadı bunları. Keçi, kızın ardından yukarıya çıktı ve bir süre sessizlik kapladı ortalığı. Yüzbaşıyla konuşmalarını bulunduğum odadan duyuyordum. Başka bir ses de duymuş değilim. Sonra birdenbire yüzbaşının acıyla haykırışını ve ağır bir şeyin yere düştüğünü duydum. Çabucak yukarıya çıktım. Ve onu yerde yatar buldum. Ensesine bir bıçak saplanmıştı."

Yaşlı kadın bir an duraladı. Dinleyiciler soluklarını tutmuşlardı. Sonra yine başladı:

"Döşeme kana boyanmıştı. Evimin en güzel odası kıpkırmızı olmuştu. Uğraştım, uğraştım, çıkaramadım o lekeleri bir türlü. Sonra askerler geldi. Zavallı yüzbaşıyı kaldırıp götürdüler. Kızı ve keçiyi de alıp gittiler."

Uzun boylu ve siyah saçlı bir rahip kadına dönerek:

"Ve böylece de anlatacaklarınız sona erdi, değil mi?" dedi.

"Hayır efendim, bitmedi," dedi kadın. "Çok tuhaf bir olay daha var. Ertesi sabah iki yumurta alacaktım. Paralarımı koyduğum kutuya gittim. Bir gümüş lira olacaktı içinde. Kutuyu açınca bir de ne göreyim, para gitmiş, yerine üstünde kuru yapraklar bulunan bir dal parçası gelmiş!"

Falurdel sustu. Kalabalıkta fısıldaşmalar başladı:

"Keçi her zaman bir büyücünün yoldaşıdır!"

"Ya kuru yapraklara ne demeli? Bir gümüş lira ancak sihir gücüyle odun parçalarına çevrilebilir!"

Şimdi söz yargıcındı. Yanındakilere dönerek:

"Baylar!" dedi, "Yüzbaşı Feybus'un söylediklerinin geçirildiği tutanaklar da var, değil mi?"

"Feybus" adı söylenir söylenmez, bir kız yerinden fırladı. Esmeralda'ydı bu. Ama Esmeralda demeye insanın dili varmazdı. Öylesine değişmişti.

Yüzü çok solgundu. Önceleri, çok güzel biçimlere soktuğu saçları karmakarışık bir halde, yüzüne, omuzlarına saçılmıştı. Dudakları morarmış, gözleri korkuyla dolmuştu.

"Feybus!" diye bağırdı kız. "Nerede o? Oh sayın yargıç, ne olursunuz, beni öldürmeden önce onun yaşayıp yaşamadığını söyleyin..."

"Sen sus bakalım!" dedi yargıç. "Bu seni ilgilendirmez!"

"Acıyın bana, yaşıyorsa söyleyin ne olur!"

İncecik ellerini havaya kaldırıyor, isteğini tekrarlayıp duruyordu. Ellerine vurulan zincirin şakırtısı, yalvarışlarını dayanılmaz bir hale koyuyordu. Sonunda yargıç kaba ve sert bir sesle:

"Ölmek üzere. Bu kadar bilgi yeter mi?" dedi.

Zavallı kız, bunu duyunca ne bir tek söz söyleyebildi, ne de gözyaşı dökebildi. Taştan bir heykel gibi sandalyenin üstüne yığılıp kaldı.

Gümüş bastonlu bir adam yüksek sesle:

"İkinci sanığı getirin!" diye emretti.

Bütün gözler, açılan küçük kapıya çevrilmişti. Gelen, altın ayaklı, altın boynuzlu küçük keçiydi. Hayvancağız bir süre hareketsiz kaldı. Sonra sağına soluna bakındı. Çingene kızını görür görmez ona doğru koşmaya başladı. Aradaki masanın üstünden atlayarak kızın ayakları dibine yuvarlandı. Başının okşanmasını bekliyordu, ama Esmeralda kıpırdamıyor, Djali'ye bakmıyordu.

"Bu da onun kötü ruhlu hayvanı!" diye bağırdı Falurdel. "Ben ikisini de iyi tanırım."

Uzun boylu, siyah saçlı rahip ayağa kalktı ve yüksek sesle konuşmaya başladı:

"Eğer kötülüğüyle herkesi korkutan sihirli ruh bu keçinin içindeyse onu hemen darağacına yollamalıyız."

"Darağacına?.." diye fısıldadı Grenguvar. "Bu zavallı yaratığa ne yapacaklar ki?"

Bir de, rahibin masadaki tefe uzandığını gördü. Tefin duruşunu belirli bir biçime koymak için özel bir dikkat harcadığı her halinden anlaşılıyordu.

Keçiye ilk soru soruldu:

"Saat kaç?"

Djali rahibe korkusuz gözlerle baktı ve ayağını kaldırarak yedi defa vurdu tefe. Saat de tam yediydi. Kalabalık dehşete düşmüştü. Grenguvar korkusundan bağırdı birden:

"Zavallı hayvan, öldürülmesi için ne gerekiyorsa yapıyor. Niçin yaptığının da farkında değil!"

"Salonun arkasındakiler gürültü etmesinler!"

Rahip tefi şöyle bir çevirdi. Keçi ayın kaçı olduğunu, ikinci bir hareketinden sonra da yılın kaçıncı ayı olduğunu bildirdi.

Birkaç hafta önce kentin meydanlarında büyük bir coşkunlukla tekrarlatılan bu oyunlar, mahkeme salonunda nedense korku yaratıyordu. Halk bu keçinin bir şeytan, keçi kılığında dolaşan bir şeytan olduğuna iyice inanmıştı.

Rahip, Djali'nin boynundan çıkardığı kahverengi çantayı çıkarıp içindeki boyalı harfleri yere boşalttı. Keçi de bu tahta harfleri, sıralayarak Esmeralda'yı ve kendisini çıkmaza sürükleyecek olan o tehlikeli adı yazdı. "Feybus" adını görenler, paniğe kapılarak keçiden uzaklaşma çabasına düştüler.

Esmeralda'da hiçbir canlılık belirtisi görülmüyordu. Duymayan, görmeyen bir varlıktı sanki. Bir asker kolundan tutup sarstı. Rahip ona dönerek:

"Hâlâ bu işi yapmadığını, Yüzbaşı Feybus'u sihirle ve bu keçideki kötü ruhun etkisiyle öldürmeye çalışmadığını söyleyebilecek misin?" diye bağırdı.

"Oh Feybus!" diye bağırdı kız, yüzünü elleriyle kapadı. "Oh, Feybus'um, bu, ölümden de kötü..."

Rahip soğuk bir sesle sorusunu tekrarladı:

"Onu öldürmeye kalkmadığını söyleyebilir misin?"

"Onu öldürmek mi?" dedi kız. "Hiçbir zaman düşünmedim, istemedim bunu! Hiçbir zaman!"

"O halde bu duyduklarımız ve gördüklerimiz karşısında nasıl savunacaksın kendini?"

Kız, güçsüz bir sesle cevap verdi:

"Ben size onu öldürmeye çalışanın kim olduğunu söylemeye hazırım. Bir rahip! Şeytan kılıklı bir rahip! Beni sürekli gözetleyen bir rahip!"

Rahip, o ruhsuz sesiyle birkaç defa tekrarladı bu sözü:

"Bir rahip... Hem de şeytana benzeyen bir rahip..."

"Oh, sayın üyeler, acıyın bana. Suçsuzum ben!"

"Bir Çingene!" dedi yargıç.

Rahip, elini kaldırarak:

"Madem doğruyu söylemiyor, o zaman biz de işkence yaparak söyletmeliyiz!"

Yargıç, rahibin düşüncesini çok yerinde buldu.

"Evet!" dedi. "İşkence yapılmalı!"

Zavallı kız korkudan tir tir titriyordu. Bir askerin emriyle ayağa kalktı. Salonun altına götüren basamakları birer birer inmeye başladı. Bir kapı açıldı ve kızın ardından kapandı. Grenguvar bu kapıyı Esmeralda'yı yutmak için açılmış kapkara bir ağıza benzetti.

Kız gözden kaybolunca garip bir çığlık duyuldu. Küçük Djali, sahibini arıyordu...

İŞKENCE

Esmeralda, tutuklulara işkence yapılan yere ulaşıncaya dek, bir sürü merdivenden indirildi, karanlık geçitlerden geçirildi ve en sonunda bir kapının önüne getirildi.

Ardından gelen kaba sesli asker:

"Yürü bakalım!" dedi. "Kaybedecek zamanımız yok! En kısa zamanda gerçeği söyleteceğiz sana. Bütün bu sıkıntı da sona erecek!"

Bir başkası da kolundan tutup, odanın ortasına itiverdi onu. Büyük bir ateşin kırmızı ışıklarından başka bir aydınlatma aracı bulunmadığından içerisi zindan gibiydi. Pencere de yoktu. Çeşitli biçimlerdeki demir parçaları iyice kızsınlar diye korlaşmış kömürlerin üzerine asılmışlardı. İşkence araçlarından bazılarıydı bunlar. Çoğu, özellikle tuhaf ve çirkin biçimlerde olanları tavana asılmış, bir kısmı da yere serilmişti.

Esmeralda bu korkunç araçlara bakınca bağırmaya, ağlamaya başladı:

"Hayır! Olamaz! Bana bunlarla işkence yapamazsınız!"

Onunla odaya kadar gelen bir rahip, sözde kızı avutmaya çalışıyordu:

"Bu korkunç araçların sizi incitmemesini istiyorsanız, Yüzbaşı Feybus'u sihirle öldürmeye çalıştığınızı ağzınızla söyler, sonra da tıpkı geldiğiniz gibi bu demir parçalarının üstüne basa basa çıkar gidersiniz. Görüyorsunuz ki kapıyı açık tutuyoruz."

Esmeralda, korka korka bir o yana, bir bu yana bakıyor, bu haliyle de tuzağa düşmüş bir hayvanı andırıyordu. Odanın köşelerinde kaba saba giysiler içerisinde tuhaf görünüşlü adamlar duruyordu. İşkence yapmakla görevli kişi de tahta bir karyola üstünde oturuyor, Esmeralda'yı inceliyordu. Ayağa kalktı. Kızın canını yakmak için duyduğu istek yüzünden okunuyordu. Kız, çığlık atarak ondan bir adım öteye kaçtı.

Rahip yeniden:

"Bize doğruyu söyleyecek misiniz?" diye sordu.

"Söyledim ya..."

Esmeralda gözlerini kapamış ve fısıldar gibi cevap vermişti.

"Pekâlâ," dedi rahip. "Canın acıyınca neler söyleyeceğini göreceğiz. Haydi bakalım, başlayın!"

Kırmızı üniformalı bir subay kılıcının ucuyla yatağın altında duran tahtadan yapılmış kocaman bir ayakkabıya dokunarak:

"Bundan başlayın," dedi. "Dansözümüzün ayağına pek büyük gelecekmiş gibi görünüyorsa da siz bunu istediğiniz kadar küçültebilirsiniz. Değil mi?"

Katı yürekli adamın yüzünde vahşi bir gülüş belirmişti:

"Biz onu her ayağa uydurmasını biliriz!" dedi. "Gerçekten çok güzel bir ayakkabıdır."

İki asker, Esmeralda'yı kollarından tutarak yatağa yatırdılar. İşkence yapacak adam tahta ayakkabıyı kızın sağ ayağına geçirdi. Ayakkabının altıyla üstünü birbirine yaklaştırmaya yarayan madeni kolu çevirmeye hazırlandı. Esmeralda'nın gözleri korkudan fal taşı gibi açılmıştı.

"Tam da sırası!" dedi kırmızı üniformalı subay.

Bu sözü, kızın arkasından odaya giren uzun boyunlu rahibe söylüyordu:

"Onu gerçekten mutlu edecek olan bu müjdeyi tam zamanında getirdiler."

Rahip, Esmeralda'ya döndü, yürüdü, önünde durarak:

"Başardınız!" dedi. "Öldürdünüz onu! Yüzbaşı Feybus, beş dakika önce ölmüş!"

"Öldü..." diye fısıldadı kız. "Oh, olamaz! O öldüyse ben nasıl yaşarım?"

"O öldü, onu sen öldürdün!" dedi rahip. "Sen ve keçin... Hem de sihir gücüyle... Yalan mı!"

Birdenbire kız başını arkaya attı ve:

"Evet!" diye bağırdı. Gözleri ateş gibi yanıyordu. Subaya dönerek:

"Evet!" dedi. "Onu ben öldürdüm! Hem de sihirle öldürdüm! Söylememi istediğiniz buydu, değil mi? Söyledim işte!"

Rahiple subay birbirlerine bakıyorlardı. İşkence yapacak adam da içinden küfredip duruyordu. Rahip:

"Bizim isteğimiz senin doğruyu söylemendi. Sen de doğruyu söyledin. Tanrı'ya şükürler olsun!.." dedi.

Esmeralda'nın bütün vücudu titriyordu. Gözlerini kapadı.

Subay, işkence yapmakla görevlendirilen adama, ayakkabıyı çıkarmasını söyledi.

Rahip de kızın buz gibi olmuş elini avcuna alarak:

"Yavrum," dedi. "Bak doğruyu söyledin. Feybus'un ölümü, ancak senin de ölmenle ödenebilir... Değil mi? Pek yakında asılacaksın!"

"Ben de böyle düşünüyorum," dedi Esmeralda. Sesi bomboştu, tüm duygulardan uzaktı.

Bir adam ayağa kalkmasına yardım etti. Güçlükle ayakta durabiliyordu. Bir asker onu asılma kararı uygulanıncaya dek kalacağı odaya kadar taşımak zorunda kaldı...

BİR KURTULUŞ ÇARESİ

Yeraltında, büyük suçlar işleyen mahkûmların asılma gününe dek kapatıldıkları odacıklar vardı. Bunlar çok küçük ve birbirlerinden çok uzaktılar. Bir tek ses duyulmazdı, gece mi, gündüz mü olduğu bilinemezdi, penceresi yoktu bu odacıkların. Duvarlar ve döşemeler buz gibiydi, ıslaktı.

Esmeralda, Feybus'un ölümünü duyar duymaz hayatının güneşini yitirmişti. Yaşamak gelmiyordu içinden. Zaman duruvermişti. Kapatıldığı yer, mezar gibi soğuk ve karanlıktı. Kapı açıldığı zaman gelenin kim olduğuna bile dikkat etmedi. Gözlerinde bir rahatsızlık hissedince içerde bir ışık yandığını anladı. Bir lamba görebildi ilkin. Lambayı bir erkek tutuyordu. Kafasını toparlamaya çalıştı ve:

"Kimsiniz?" diye sordu.

"Bir rahip."

Korkmuştu. Bu ses anıları arasından geliyor gibiydi. Ama bir türlü kim olduğunu bulup çıkaramıyordu. Adam yeniden konuşmaya başladı:

"Hazır mısınız?"

"Neye?"

"Ölmeye!"

"Çok mu az kaldı?"

"Yarın."

"Niçin bugün değil?"

"Çok mu üzgünsünüz?"

"Çok üşüyorum."

Rahip, ıslak döşemede oturan kıza baktı. Elleri zayıf ve kirliydi. Ayaklarını ovuşturuyordu o ellerle.

"Işıksız," dedi rahip. "Ateşsiz ve ıpıslak bir yer. Çok kötü..."

"Evet," diye fısıldadı kız. "Gündüz herkesin hakkıdır. Neden bana yalnızca geceyi veriyorlar?"

"Neden burda olduğunuzu biliyor musunuz?"

"Biliyordum herhalde..." Gözlerini sıkı sıkı kapattı, düşünmeye çalıştı. "Ama şimdi bilmiyorum, hatırlamıyorum..."

Ve çocuk gibi hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Buradan gitmek istiyorum!" dedi Esmeralda. "Üşüyorum ve korkuyorum!"

Rahip, ona kendisiyle gelmesini söyledi. Kızı kolundan tuttu. Elleri buz gibiydi. "Bu ölümün eli olmalı!" diye düşündü kız ve:

"Kimsiniz siz?" diye sordu.

Klod Frollo, lambayı yüzüne yaklaştırdı ve Esmeralda'nın yanında diz çöktü. Kız baktı ona ve sonra elleriyle gözlerini kapadı. Korkmuştu.

"Rahip!" diye bağırdı. "Hem de o rahip!.." Uzaklaşmak istedi ondan. Frollo:

"Neden bana böyle bakıyorsunuz? Neden korkuyorsunuz?" diye sordu.

Kız cevap vermedi. Rahip yine sordu:

"Niçin?"

"Bu, o rahip!" diye mırıldandı kız kendi kendine. "Bu, onu, Feybus'u öldüren rahip!" Ve ağlamaya başladı. Bir yandan gözyaşı döküyor, bir yandan da bağırıyordu:

"Size ne yaptım ben? Niye kötülük ettiniz bana? Sizi bugüne dek hiç incittim mi?"

"Sizi seviyorum!" dedi rahip.

Birdenbire sustu kız. Frollo'ya bomboş gözlerle, bir delinin gözleriyle baktı.

"Duydunuz mu?" diye tekrarladı rahip. "Sizi seviyorum."

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Sonra Frollo, garip ve yumuşak bir sesle konuşmaya başladı:

"Dinleyin beni, size kendimden bile sakladığım gizleri açacağım. Her şeyi anlatacağım size. Gecenin bu saatinde, bu karanlıkta Tanrı güçlükle görebilir bizi. Dinleyin, sizi görmeden önce çok mutluydum."

"Ben de çok mutluyum!" diye haykırdı kız.

"Size anlatmam gerek," dedi Frollo. "Evet, her şeyi söylemeliyim. Mutluydum. İçim ışıklarla doluydu..."

Konuştu, konuştu... Ama Esmeralda söylenenleri duymuyordu. Böylesine hasta bir duygunun öyküsünü dinleyecek gücü kendisinde bulamıyordu. Soğuk ve ıslak döşemeye diz çökmüş konuşan, yalvaran bu adam onu hiç etkilemiyordu. Esmeralda'nın gözleri önünde duman renginde bir duvar vardı. Ve başka da bir şey yoktu. Rahibin son sözlerini duyup anlayabilmişti yalnızca.

"Onu sizin için öldürdüm, sizin için... Sizi kurtarabilirim. Götürebilirim sizi buralardan. Benimle gelin. Uzaklara, çok uzaklara kaçar, küçük bir kasabada birlikte yaşarız. Mutlu oluruz."

"Sizden nefret ediyorum!" dedi kız. "Olanca gücümle

nefret ediyorum! Şimdi nefret ediyorum, yarın yine nefret edeceğim! Ve yarın ölüyorum! Siz olan bu nefretim sonsuza dek sürecek!"

Gözlerini kapadı ve uzandı. Frollo, vurulmuş bir hayvan gibi bağıra bağıra ayağa kalktı. Esmeralda, onun kendisine söylediği sözleri duymamış gibiydi. Rahip dışarıya çıktı. Kapı kapandı. Kız kıpırdamadan duruyordu. Sonra, gücünü kaybetmiş elleriyle ayaklarını ovmaya başladı.

"Donuyorum, donuyorum..." dedi kendi kendine. Gözyaşları yanaklarından süzülüyordu.

İP

"Çekil önümden! Koca kafandan bir şey göremiyorum."

Gudül Teyze Fare Deliği'nin parmakları arasından böyle bağırıyordu.

"Peki, peki teyze, henüz görülecek bir şey yok ki..." diyen asker kenara çekildi.

"Araba köşeyi döner dönmez bana söyle, e mi? Bu pencereden pek iyi görülmüyor da. Bir Çingene'nin asılışını seyretmek kaçırılacak şey değil doğrusu!"

"Çok katı yüreklisin, Gudül Teyze! Taş gibi bir yüreğin var!"

"Kendi işine bak sen! Benim yüreğim de, içindeki acılar da seni ilgilendirmez!"

Asker, Gudül Teyze'nin penceresi önüne dikildi ve dışarıyı görmesine adamakıllı engel oldu.

"Ya sesini kesersin ya da hiçbir şey görmezsin," dedi. "Sen susmadıkça, ben de buradan bir yere kıpırdamayacağım."

Bu durum oradakileri güldürdü. Şişman bir adam, askerin davranışını çok yerinde buldu:

"Böylece kendine hâkim olmayı öğrenmiş olur," dedi.

Arkadaşı da Gudül Teyze'nin bunu öğrenmek için biraz yaşlı olduğunu söyledi.

"Bakın! Bakın!" diye bağırıyordu yanlarındaki uzun boylu kadın. Herkes onun baktığı köşeye çevirdi başını. "İşte, cadı geliyor!"

Araba kalabalığa doğru ilerlerken meydanı bir sessizlik sardı. Büyük ve boz renkli iki atın çektiği arabanın sağında solunda beyaz haçlar taşıyan sarı kırmızı üniformalar giymiş atlılar vardı.

"Göremiyorum!" diye bağırdı Gudül Teyze. "Öteye git azıcık!"

"Çeneni kapat!" dedi asker ve bir adım geriye çekildi. "İnan bana, bir sözcük daha söylersen yine önüne dikilir, öylece de dururum!"

Gudül Teyze, parmaklıkları tutup kendisini yukarıya doğru çekmiş, Esmeralda'yı görmeye çalışıyordu. Ama çabaları boşa çıkıyordu. Daha yüksekten bakması gerekiyordu çünkü.

Zavallı kız, kendini herkesin gözünden saklamak için arabanın içerisinde büzüldükçe büzülmüştü. Elleri, ayakları bağlıydı. Başını önüne eğmişti. Utanç içindeydi. Beyaz bir giysi vardı üstünde. Asılmadan önce dibinden kesilecek siyah saçları omuzları üzerinde darmadağındı. Rüzgârda dalgalanıyor, bir yandan bir yana uçuşurken küçük yeşil çantanın gümüş zinciri ortaya çıkıyor, solgun kış güneşi vurdukça da üstündeki yeşil taş pırıl pırıl yanıyordu.

Alana geldiklerinde taşlar üzerinde dönen tekerleklerin çıkardığı seslerden ve nal şakırtılarından başka ses duyulmuyordu. Susmuştu herkes. Anası babası tarafından

yitirilmiş çocuklar gibi arabada oturan bitkin ve zavallı kıza çok acıdıkları belliydi. Yüzü, elbisesi kadar solgundu. Uykusunu alamamış olmalıydı.

"Bu kız bir fare bile öldüremez!" dedi asker. "Yüzbaşı Feybus'u onun öldürdüğüne inanmıyorum ben."

Uzun boylu kadın askerin düşüncesine katılmadı:

"Onun öldürdüğü bir gerçek. Hem de sihirle!" dedi.

Şişman adam, söze karışarak sihirbazların güçlü bir yapıya sahip olmalarının pek de gerekmediğini söyledi.

"Onun gücü, kötü ruhundan geliyor!" dedi.

"Hani nerede? Arabada mı?" diye sordu Gudül Teyze.

"Evet," dedi asker. "Zavallıcık orada."

Birdenbire yaşlı kadın kendini tutamayarak avaz avaz bağırmaya başladı:

"Dinle ey Çingene! Yavrusu senin korkunç halkın tarafından çalınan bu annenin küfürlerini duy!"

Asker öfkeyle döndü. Kılıcını parmaklıklar arasından sokarak Gudül Teyze'nin sivri çenesine dokunduracakmış gibi yaparak:

"Yaşamak istiyorsan çeneni tut!" diye haykırdı.

Kadın, pencereden uzaklaştı. Kılıcın uzanamayacağı bir kenara sindi.

"Lanetim darağacında da seninle beraber olsun!"

Gudül Teyze'nin bu sözlerini Esmeralda duymuyor gibiydi. Fare Deliği'nin yanındaki adamlardan biri bu yüreksizliğe daha fazla dayanamamıştı.

"Kes sesini!" diye bağırdı. "Üzüntüsü kendine yetiyor zaten!"

Bu sırada arabadan canı yanmış bir hayvan sesi duyuldu.

"Bu da keçisi," dedi uzun boylu kadın. "Kızla beraber öldürüleceğini biliyor tabi."

Djali, Esmeralda'nın ayakları dibine uzanmış, yatıyordu. Ayakları birbirine bağlanmıştı. Yalnızca başını kımıldatabiliyordu. Şimdi de kafasını oynatmak istemişti. İp, ayaklarını acıtıyordu.

"Zavallı Djali," diye fısıldadı Esmeralda. "Yakında ikimizin yaşantısı da sona erecek. Rahata kavuşacağız."

Notre-Dame'ın büyük kapıları açılmıştı. Buradan ağır ve iç ezici bir müzik, darağacının yanındaki kalabalığın bekleştiği alana yayılıyordu. Kapılarda karalar giymiş bir sıra rahip belirdi. Ağır ağır yürüyorlar, merdivenlerden yavaş yavaş kayan kalın bir yılan gibi kalabalığın meydana getirdiği diziler arasına süzülüyorlardı. Tüm gözler arabaya çevrilmişti. Notre-Dame'ın kapıları üstüne bakmak kimsenin aklına gelmiyordu. Orada, taştan yapılma şekillerin arasında garip bir adam duruyordu. Elinde bir halat vardı. Bunun bir ucunu kapının üstündeki sütuna bağlamış, diğer ucunu da aşağıya sarkıtıp taştan bir yapıya tutturmuştu.

İstediği biçimde yerleştirmişti ipi. Ayaktaydı. Kıpırdamadan duruyordu. Bu adam Kuasimodo'ydu. Ve kilisenin damına biriken yağmur sularını ağzından akıtan taştan yapılma garip yaratıklardan da çirkin bir görünüşü vardı. Kuşlar gelip geçiyorlardı yanından. Gülümseyerek bekliyor, meydanı gözetliyordu.

Araba kilisenin merdivenlerinin önünde durdu. Dört adam, Esmeralda'nın ve Djali'nin iplerini çözdüler. Ayaklarının hareket ettiğini gören Djali, bir sevinç çığlığı attı.

Esmeralda, önündeki rahiplere korku dolu gözlerle bakıyordu. Frollo da onların arasındaydı. Yüzü ölüm kadar soğuk ve renksizdi. Gözleri alev alev yanıyordu.

Kız onu görür görmez neredeyse düşüp bayılacaktı. İki adam, Esmeralda'yı ayağa kaldırdı. Bir diğeri de keçiyi kaldırıp kızın yanına koydu. Kiliseden süzülen müzik sustu. Esmeralda'nın ve Djali'nin yüzleri Notre-Dame'ın kapılarına bakıyordu. Rahipler hep bir ağızdan duaya başlamışlardı. Sesleri fırtınalı bir denizin uğultusu gibiydi.

Kambur, iki eliyle tuttuğu halatı dizlerinin ve ayaklarının arasına aldı. Bir maymun çabukluğuyla aşağıya, merdivenlerin üstüne indi. Rahiplerin arasından koşarak geçti ve Esmeralda'nın önünde durdu. Kocaman ve güçlü elleriyle, kızı tutan iki adamı iterek bir koluna onu, diğerine Djali'yi alıp kedi çevikliğiyle merdivenlerden çıktı, kiliseye daldı...

Orada yaşayan halkın inanışına göre, kiliseye sığınan bir kimse, yasalardan kurtulmuş sayılırdı. Artık kimsenin ne Esmeralda'ya ne de keçiye dokunmaya hakkı yoktu. Notre-Dame da kaldıkları sürece bu böyle olacaktı.

"Buraya sığındı!" diye bağırdı Kuasimodo. Kapıdan girer girmez kalabalığa doğru döndü. Esmeralda'yı tek eliyle başının üstünde tutuyordu. Sevinçle:

"Sığındı!.." diye bağırdı.

Kalabalık coşkuyla tekrarladı bu sözü:

"Sığındı!.."

Esmeralda gürültünün nedenini anlamak için gözlerini açtı. Aşağıya, kendisini havalara kaldıran Kuasimodo'ya baktı. Sonra hemen kapadı gözlerini. Kurtarıcısını çok

korkunç bulmuştu. Gür saçlı kocaman başı aslan kafasına benziyordu. Esmeralda'yı öyle özenle tutuyordu ki kırmaktan korkar gibiydi. Bu güzel şey, onun kaba saba elleri için yaratılmamıştı ki...

Sonra kızı, hazinesini korumak istermişçesine, çirkin göğsüne bastırdı. Bu haliyle, nazlı bebeğini kucaklayan bir anneye de benzetilebilirdi. Esmeralda'ya acıma ve şefkat dolu gözlerle bakıyor, onun üstüne titriyordu. Şimdi de herkes, Kuasimodo'nun korkunç görünüşünün içinde parlayan güzelliği seyrediyordu. Kadınlar, ağlaştılar, gülüştüler; erkekler, sevinçle bağrıştılar.

Annesinin, babasının ve görenlerin kilise merdivenlerinde bıraktıkları kambur çocuk, şimdi büyüktü ve güçlüydü. Bu gerçek tüm yüzlerde okunuyordu. Çünkü Kuasimodo, Tanrı'nın verdiği güçle onların yasalarını yenmişti.

Kollarında Esmeralda ile kilisenin en uzak köşelerine koşup duruyordu. Keçi de onların ardından gidiyor, altın boynuzları ve ayakları Notre-Dame'ın karanlığında yıldızlar gibi parlıyordu.

Seyirciler oldukları yerde duruyorlardı. Meraklı bir bekleyişti bu. Birkaç dakika sonra kambur yine göründü. Kapıların üstündeki yüksek geçidin ucundaydı. Yine kızı havaya kaldırıp sevinçle bağırdı:

"Sığındı! Sığındı!"

Kalabalık, bu sözleri tekrar etti.

Kambur bir an yine gözden kayboldu. Ve kilisenin daha yüksek bir yerinde göründü. Kız, onun ellerinde bir çiçek kadar inceydi. Herkes sevinç ve coşkuyla haykırdı:

"Sığındı! Sığındı!"

Kuasimodo, üçüncü kez büyük çanın bulunduğu kulenin tepesinde göründü. Esmeralda'yı oradan bütün kente gösteriyordu. Mutlu sesi üç kere çınladı:

"Sığındı! Sığındı! Sığındı!.."

Meydanı dolduran kişiler bu sese Gudül Teyze'nin lanetler yağdırdığı parmaklıkları sarsan sevinç çığlıklarıyla karşılık veriyorlardı...

KENTİN ÜSTÜNDE

Kuasimodo Esmeralda'yı kuledeki küçük odaya getirdi. Kız kamburun kollarındayken kendini düşünde uçuyormuş gibi hissediyordu. Onun yüksek sesle gülüşünü, o kaba sesini duyuyor, bunları uykusunda işitiyor gibiydi. Gözlerini araladı ve Paris'in çatılarını ayağının altına serilmiş buldu. Sonra yukarıya baktı ve kamburun sevinçle parlayan çirkin yüzünü gördü. Gözlerini kapayıp, belki ben darağacında can verdim!" diye düşündü. Tuhaf bir yaratık olan öbür dünyadaki bu ruh tarafından ruhum başka bir yere taşınıyor! Ama küçük odaya gelince uyandı. Kafası yeniden çalışmaya başladı. Bir kulede olduğunu anladı. Kendisini öldürmekle görevli adamların elinden nasıl kaçırıldığını hatırladı. Kuasimodo'ya dönerek:

"Beni niçin kurtardınız?" diye sordu.

Kamburun şaşkın bir hali vardı. Kızın ne söylediğini tahmin etmeye çalıştı. Esmeralda'yı üzüntülerle dolu bir bakışla süzdü ve hemen oradan uzaklaştı.

Kız çok şaşırmıştı. Onun sağır olduğunu bilmiyordu.

Biraz sonra elinde birkaç giyecek eşyası ile göründü.

Onları Esmeralda'nın ayakları dibine koydu. İyi yürekli bir kadın bu giysileri kilisenin kapısına onun için bırakmıştı. Esmeralda üstüne bir göz atınca yalnız bir beyaz gömlekle durduğunu gördü. Hemen arkasını dönüp yürümeye koyuldu.

Kuasimodo anlayışlı davranarak gözünü eliyle kapadı ve yavaş yavaş odadan çıktı. Esmeralda giyindi. Elbisesi süslü değildi, ama iyi ısıtıyordu.

İşini henüz bitirmişti ki kambur, bir elinde sepet, bir elinde yatakla oda kapısında göründü. İçinde bir şişe su, bir ekmek, çeşitli katıklar bulunan sepeti yere bırakarak:

"Yemek için," dedi.

Sonra yatağı serdi:

"Uyumak için!"

Bu getirdikleri, Kuasimodo'nun kendi yiyecekleri ve kendi yatağıydı. Esmeralda teşekkür etmek için başını kaldırdı. Fakat konuşmadı. Zavallı arkadaşı çok çirkindi.

"Seni korkuttuğumu biliyorum," dedi Kuasimodo. "Çok çirkinim, değil mi? Bana bakmasan da olur. Yalnızca dinle. Geceleri burada kalacaksın. Gündüzleri kilisenin içinde istediğin yere gidebilirsin. Ama dışarıya bir adım bile atmak yok. Gidersen seni yakalarlar ve yakalar yakalamaz öldürürler. Bu da benim ölümüm demektir."

Kız bir şeyler söylemek için başını kaldırdı. Ama Kuasimodo görünürlerde yoktu, çoktan uzaklaşmıştı oradan. Önce bu çirkin yaratığın garip sözlerini, işlenmemiş olduğu halde incelik dolu sesini düşündü.

Sonra da geceleri kalacağı bu oda ile ilgilendi. Bir yatağın rahatlıkla sığabileceği büyüklükteydi. Ama hepsi o

kadardı işte. Küçük bir penceresi, çatıya açılan bir kapısı vardı. Uzun boyunlarından yağmur suları geçiren taştan yapılmış hayvan başları, penceresinin üstündeydi. Ne çirkin şeylerdi bunlar. Ama yine de Kuasimodo'dan daha az çirkindiler.

Esmeralda, çatının arkasında Paris'in dumanlı bacalarını gördü. Ateşlerin çevresinde oturan aileleri, mutlu yuvaları düşündü. İçini bir hüzün kapladı. Gecesini gündüzünü burada geçirmek, hiç dışarıya çıkamamak düşüncesi de yalnızlığını artırıyordu. Yatağının üstüne oturdu ve başına gelecekleri düşünmeye başladı.

İşte o sırada elleri arasına tüylü bir başın sokulduğunu hissetti. Baktı, Djali'ydi bu. Küçük keçinin başını sevinç içinde öpücüklere boğdu.

"Zavallı Djali," dedi. "Seni unutmuştum. Sen de beni ancak şimdi hatırlayabildin."

Sanki görünmeyen bir el, gözlerinden uzun süreden beri tuttuğu gözyaşlarının ağırlığını kaldırıvermişti. Doya doya ağladı. Döktüğü yaşlar, üzüntülerini, kara düşüncelerini alıp götürdü.

Geceleyin, karanlığın çok güzel, ay ışığının yumuşacık olduğunu düşündü. Kulenin çevresini dolaştı. Uyuyan kente baktı, baktı... Yukarıdan bakılınca yeryüzü çok durgundu. Yıldızlı göğün altında mutluluğunu yeniden buldu.

Ertesi sabah, doğan günün ışıkları pencereden girmiş Esmeralda'nın yüzünde oynaşıyorlardı. Gözlerini açtı kız. Pencerede güneşle birlikte korkunç bir şeyin durduğunu gördü. Kuasimodo'nun yüzüydü bu. Gözlerini kapadı. Ve kaba bir sesin büyük bir incelikle söylediği sözleri duydu.

"Korkma," diyordu kambur. "Ben senin dostunum. Uyu-

yuşunu görmek için geldim. Aldırmazsın, değil mi? Gelip uyuyuşunu seyretsem alınmazsın herhalde. Hem gözlerin kapalı olduktan sonra ben olmuşum, olmamışım ne fark eder? Gidiyorum, oraya, duvarın arkasına saklanacağım. Bakabilirsin artık."

Kuasimodo'nun üzüntülü sesi Esmeralda'ya dokunmuştu. Gözlerini açtı. Kambur pencerede yoktu. Oraya doğru yürüdü. Baktı. Zavallıcık duvarın bir köşesine çekilmiş duruyordu. Bu acıklı görünüm karşısında kız, Kuasimodo'nun alınganlığını yenmeyi düşündü. Tatlı bir sesle çağırdı onu.

Dudaklarının kıpırdandığını gören kambur, kızın kendisinden uzaklaşmasını istediği düşüncesine kapıldı. Arkasını döndü. Gitti.

"Buraya gelin diyorum," diye çağırdı kız.

Kuasimodo geri dönmemişti. Esmeralda, arkasından koştu, yetişti, kolundan tuttu. Esmeralda'nın dokunuşunu duyar duymaz Kuasimodo'nun tüm vücudu sarsıldı. Acıdan vahşileşmiş tek gözüyle baktı ona. Ama kızın gitmesini istemediğini anladığı zaman yüzü mutlulukla parladı. Esmeralda onu odasına sokmaya uğraştı, ama başaramadı.

Kuasimodo kapıda duruyordu. Kız, yatağının üstünde oturmuş, ona bakıyor, zaman zaman bu çirkin yaratıkta güzellikler bile buluyordu. Sessizliği ilk bozan, kambur oldu:

"Gerçekten bana geri dönmemi mi söyledin?"

"Evet."

Kızın ne dediğini başının hareketlerinden anlamıştı. Ağır ağır konuştu:

"Ben... Ben sağırım."

"Zavallı adam," dedi kız. Sesinden acıdığı belliydi.

"Evet, ben sağırım, böyle yaratılmışım. Çok çirkinim! Sen de çok güzelsin!"

Bunları söylerken ta yürekten üzüldüğü öylesine açıktı ki kız tek sözcük bile söyleyecek gücü bulamadı kendisinde.

"Şimdiye kadar kendimi hiç görmemiştim. Dikkat bile etmek gereğini duymamıştım. Beni bir hayvan gibi görüyor olmalısın. Sense, bir gün ışığı, bir çiçek, bir kuş gibisin! Gerçi, adama benzer yerim yok, ama hayvan da değilim ben..."

Sonra gülmeye başladı. Bu gülüşten daha içler acısı bir şey düşünülemezdi. Yine konuştu:

"Evet sağırım, ama bu anlaşmamıza engel değil. Efendim bana işaretlerle anlaşmayı öğretmişti. Sanırım çok yakında isteklerini ağız hareketlerinden ve bakışlarından anlayabileceğim."

"E, anlat bakalım," dedi kız gülümseyerek. "Beni neden kurtardın?"

Kuasimodo, sorulanı anlamıştı:

"Tamam," dedi. "Seni niçin kurtardığımı soruyorsun. Bir gece seni kaçırmaya çalışan kötü adamı ve ertesi gün korkunç işkence tekerleğinde yardımına koşup bir içim su verdiğin zavallıyı unutmuşsun sen. İyiliğini hayatımla bile ödeyemem. Sen o zavallı yaratığı unuttun, ama o seni her zaman hatırlıyor."

Bu garip adam Esmeralda'nın içini üzüntülerle doldurmuştu. Uzaklaşmak istiyordu oradan. Kız, gitmemesi için bir işaret yaptı.

"Hayır, hayır," dedi kambur. "Uzun uzun kalmamalıyım. Bana acıdığın için başka yanlara çeviremiyorsun bakışlarını. Öyle bir yere gideceğim ki sen beni görmeyeceksin, ama ben seni görebileceğim. Öylesi daha iyi olacak."

Cebinden küçük bir düdük çıkarttı.

"Beni çağıracağın zaman bu düdüğü kullanırsın, bunun çıkardığı sesi duyabiliyorum," dedi.

Düdüğü yere bıraktı. Ve çabucak gözden kayboldu.

SALDIRI PLANI

Zaman geçiyor, Esmeralda o kara günlerin etkisinden kurtularak eski haline dönüyordu. Büyük üzüntüler de büyük sevinçler gibidirler. Uzun sürmezler. Çünkü insan yüreği dayanamaz buna.

Notre-Dame'ın güzelliği ve iç rahatlığı veren havası Esmeralda'nın kendine gelmesinde büyük rol oynamıştı. Kilisede koro halinde söylenen ilahiler, çektiği acıları unutturuyor, benliğini yeniden yaşama gücüyle doldurmuyordu. Zaman zaman bu kutsal müziğe kendi sesini de katmak geliyordu içinden.

Ama çanların müziğini her şeyden çok seviyordu. Onların sesiyle kendinden geçiyor, hiç olmadığı kadar mutlu oluyordu.

Kuasimodo'nun verdiği düdüğü hiç kullanmamıştı. İlk günlerde onu sık sık gördüğü için yanına çağırmak gereğini duymamıştı.

Kambur, yine yiyecek içecek taşıyor, kızı, çirkinliğiyle rahatsız etmek istemediğinden içeri girmek için onun başka yanlara baktığı anı kolluyordu.

Yine bir gün Esmeralda'nın Djali ile oyalandığı bir sıra-

da kapıda göründü. Bir kıza, bir keçiye baktı. Çirkin ve kocaman kafasını ağır ağır sallayarak:

"Talihsizliğim, daha çok adama benzeyişimden ileri geliyor!" dedi. "Her şeyimle bir hayvan, gerçekten bir hayvan olmak isterdim. Şu keçi gibi..."

Kız, şaşkınlık dolu gözlerle baktı ona. Kuasimodo bu bakışa:

"Sen bunu anlamazsın belki, ama ben, ben çok iyi bilirim!" diyerek karşılık verdi ve çıkıp gitti...

Bir başka gün, Esmeralda sözcüklerinin ne anlama geldiğini bilmediği İspanyolca bir şarkı söylüyordu. Küçükken bir Çingene onu bu ninniyle uyuturdu. Hatırlayıvermişti işte. Söylüyordu. Şarkının henüz yarısındaydı ki kapıda Kuasimodo'nun çirkin yüzü belirdi. Esmeralda irkildi birden ve sustu.

Kuasimodo, kocaman ve biçimsiz ellerini kavuşturmuş, yalvarıyordu:

"Devam et, ne olursun? Ben de burada durup dinleyeyim."

Esmeralda onu üzmek istemiyordu. Söylemeye devam etti. Korkmuyordu artık. Şarkı öyle güzeldi ki ve Esmeralda kendini söylediği şarkının havasına öylesine kaptırmıştı ki, Kuasimodo'nun orada olduğunu bile unutmuştu. Kambur, kızın önünde kutsal bir varlıkla karşı karşıyaymışçasına ellerini bağlamış duruyor, şarkının sözcüklerini onun güzel gözlerinden okumaya çalışıyordu.

Bir sabah Kuasimodo korkulu bir yüzle çıkageldi.

"Beni dinle," dedi kıza. "Sana söyleyeceklerim var."

Esmeralda dinlemeye hazır olduğunu gösteren bir işaret yaptı. Kuasimodo dudaklarını bir şey söyleyecekmiş gibi araladı. Sonra kafasını iki yana salladı. Eliyle tek gö-

zünü kapatarak dışarıya çıktı. Esmeralda şaşırıp kalmıştı. Kuasimodo, dışarda oluk başlarının arasındaydı. Bu çirkin şekillerden güçlükle ayırt ediliyordu. Kendisini anlayabilirmiş gibi duran bu şekillerden birine acı acı seslenerek:

"Neden ben de senin gibi taştan yapılmadım?" dedi.

Olanları penceresinden gören Esmeralda, ondan korkmaktan vazgeçti. Artık korkmuyordu kamburdan. Yalnızca acıyordu ona.

Kendisine işkence yapacak olan adamı da, korkunç gözlerle kendisine bakan rahibi de unutmaya başlamıştı.

Fakat korkunç gözlü rahip onu unutmamıştı. Saatlerinin pek çoğunu kitaplarla dolu olan odasında Esmeralda'nın yanına gitmemek için kendisiyle savaşarak geçiriyordu. Hemen yanı başındaydı kız. Aynı çatı altında, komşu kuledeki odadaydı. Görünmeden gözetleyebiliyordu Esmeralda'yı. Kilise içerisinde dolaşırken köşelere gizlenip ona bakıyordu. Sözün kısası Klod Frollo'nun gündüzü, gecesi Esmeralda'yı düşünmek ya da gözetlemekle geçiyordu.

Bu arada Kuasimodo'nun kızın odasına geliş gidişleri de gözünden kaçmıyordu. Bir akşamüstü, merdiven başında durmuş, onlara bakıyordu. "Şu kambura da bakın hele!" dedi kendi kendine, "Kıza nasıl bakıyor? Ama kız da ona bakıyor, bakabiliyor!"

Esmeralda'nın acımayla dolu bakışları Frollo'yu çok öfkelendirmişti. Bir an koşup aralarına girmeyi, kambura bir tane yerleştirip kızla baş başa kalmayı düşündü. Ama bunu yapamayacağını biliyordu. Aşağıdan yükselen ilahiler onu büsbütün tedirgin ediyordu. Yine odasına kapandı. Ne yapacağını bilmiyordu.

O gece Esmeralda ve Kuasimodo ile ilgili korkunç düşler gördü.

Esmeralda'yı düşlerinde gören biri daha vardı: Piyer Grenguvar. Kuasimodo'nun onu ve keçisini Notre-Dame'a kaçırışını heyecanla izlemiş, bu kurtarışın ardından sesi kısılıncaya kadar da Tanrı'ya şükür etmişti. Sonra da Esmeralda'ya nasıl kavuşacağını kara kara düşünmeye başlamıştı.

"Ben onun kocasıyım!" diyordu kendi kendine. "Onu kurtarmak da bana düşer. Ölünceye dek Notre-Dame'da kalamaz ya... Bulacağım onu." Kafası bu düşüncelerle dolu olarak her gün kiliseye gidip Esmeralda'yı arıyordu. Çabaları boşunaydı. Karısı görünürlerde yoktu. Bir süre de Kuasimodo'yu görmek için boşuna çırpındı. Peki, ama Klod Frollo'ya ne olmuştu? Neden görünmüyordu sanki? Ondan da bilgi alınabilirdi pekâlâ.

Grenguvar, düşlerinde Esmeralda'yı kamburla yan yana görüyor ve bağıra bağıra uyanıyordu. Yataktan çabucak fırlıyor, böyle korkunç düşlerden sonra uyuyamayacağını bildiği için sabaha dek sokaklarda dolaşıyordu. Yine böyle bir gecede sessizliğe bürünmüş kentin karanlık yollarında gezinirken, ayakları onu Notre-Dame'a doğru götürmeye başladı.

Kendisini birden kilisenin önünde bulan ozan, buraya alnının yazısı tarafından sürüklenmiş olabileceğini düşündü. "Şimdi bulacağım Esmeralda'yı, şimdi..." diyordu. Bu inançla dolu olarak kilisenin büyük kapıları önündeki merdivenleri koşarak çıktı. Kapılar sımsıkı kapalıydı. Bütün gücüyle zorladı, ama kıpırdatamadı onları.

"Bu gece kapılardan vazgeçsen nasıl olur arkadaş?"

Biri kulağına eğilmiş, böyle fısıldıyordu. Mıhlanmış gibi

kalıverdi oracıkta. Güçlü bir el koluna yapışmıştı. Korkudan tir tir titreyen ozan, karanlıkta bu elin kimin eli olduğunu fark edemiyordu.

"Karanlıkta görmeyi beceremezsen iyi bir hırsız olamazsın dostum," dedi adam ve sinsi sinsi güldü.

"Kimsiniz?" diye sordu ozan. Korku içindeydi.

"Ben mi? Kralını tanıyamadın mı?"

Dilenciler Kralı bu sözleri söylerken yüzünü, Grenguvar'ınkine iyice yaklaştırmıştı. Gülüyordu. Gecenin ve esmer yüzünün karanlığı içerisinde beyaz beyaz parlayan dişleri ozana korku vermişti.

"Güzel karını mı arıyorsun?" dedi kral.

"Evet, nerede olduğunu biliyor musunuz?"

"Gerçi nerede olduğunu biliyorum, ama onu bu gece bulamazsın. Şimdi benimle gel. Sana planımı açıklayayım."

Basamakları birer ikişer atlayarak aşağıya indiler. Dilenciler Kralı hâlâ Grenguvar'ın kolunu bırakmamıştı.

Sen Mişel Köprüsü'ne gelene dek sessizce yürüdüler. Kral, Grenguvar'ı su kenarına götürdü.

"Burası konuşmak için oldukça elverişli bir yer," dedi. "Başkalarının bulunduğu yerlerde konuşmaktan hoşlanmam. Hele anlatacaklarım Notre-Dame gibi tanınmış bir kilisenin soyulması ile ilgili planlarsa..."

"Notre-Dame'ı soymak mı dediniz?"

"Neden olmasın? Bir yığın altın, bir yığın mücevher, bir yığın para... Hepsi orada. Bilirsin ki ben ve halkım bunları çok severiz. Sonra şey... Esmeralda da orada. Onun yeniden aramıza karışmasını istemez miyiz?"

"Tabi isteriz!"

"Yarın gece onu kiliseden kurtaracağız. Ve ömrümüzün sonuna dek bize yoksulluk yüzü göstermeyecek bir yığın ganimetle yurdumuza, yuvamıza döneceğiz!"

GECENİN İÇİNDE GÜRÜLTÜLER

Beklenen gece gelmişti. Bulutsuz gökyüzünde ay ışıl ışıldı. Notre-Dame'ın pencerelerinden giren ışıklar döşemelerin üstünde mavi parıltılarla yanıyordu. Esmeralda ayaklarının ucuna basarak kilisenin içinde dolaşıyor, Djali de adım adım takip ediyordu onu. Koca kilisede küçük keçinin ayak sesinden başka çıt yoktu.

Kuasimodo bir köşeden Esmeralda'yı seyrediyordu. Kız durdu, keçisini kucaklayarak yumuşacık tüylerini öptü.

"Kilise geceleri ne güzel oluyor, değil mi, Djali?" diye fısıldadı. "Hani bazen hep burada kalmayı da düşünmüyor değilim..."

Keçisini yere koydu ve yine dolaşmaya koyuldu. Bir yandan da konuşuyordu:

"Gün oluyor ki kentin sokaklarında gezmeyi, özgür olmayı, bildiğim gibi yaşamayı özlüyorum... Sokaklarda şarkılar söylediğim günler, uzun yıllar öncesinde kalmış gibi, değil mi Djali? Dans etmeyi hatırlayabilir miyim dersin? Hâlâ unutmamış olabilir miyim? Dur bir deneyeyim."

Hafiften bir şarkı söylemeye ve ayaklarını usul usul soğuk taşlar üstünde hareket ettirmeye başladı.

İncecik tatlı sesi kilisenin içinde yankılanıyordu. Tek başına dans ederken, koskoca Notre-Dame'ın ortasında hareket eden bir noktacık gibiydi. Yine oynayabildiği, dansı unutmadığı için sevindi. Gülümsedi. Kambur, ağzı açık seyrediyordu kızı. Bu güzellik ona her şeyi unutturmuştu. Esmeralda döndükçe döndü. Keçi de sevinç içinde ayaklarını yere vuruyordu. Kuasimodo, öyle mutluydu ki yüksek sesle gülmeye başladı. Kendi sesini duyamıyordu. Ama o garip gülüşü bir anda boş kiliseyi doldurmuştu.

Kız durdu, ama korkmamıştı. Bu sesi duyar duymaz onun Kuasimodo'ya ait olduğunu anlamıştı. Gülümseyerek çevresine bakındı. Kamburun saklandığı yeri bulmaya çalıştı, bulunca da ona doğru koştu. Elini tuttu. Djali de arkasından koşup gelmişti.

"Gel bakalım," dedi kız, "Kuasimodo'yu kilisenin orta yerine doğru çekip götürürken. Şimdi senin için oynayacağım. Yalnız senin için! Benim iyi yürekli arkadaşım..."

Esmeralda'nın yeniden şarkı söyleyip oynamaya başladığını gören Kuasimodo'nun yüzü sevinçle aydınlandı.

Tam bu sırada birtakım tuhaf sesler duyuldu. Kilisenin büyük kapıları önünde bir gürültü vardı. Bu sesler başlangıçta kızın ilgisini çekmemişti. Ama çok kısa bir süre içinde artmış ve sonunda önemsenecek bir hal almıştı. Esmeralda olduğu yerde durmuş, korkulu gözlerle Kuasimodo'ya bakıyordu. Önce anlamadı kambur. Duymuyordu ki. Sanki birçok kişi kilise önüne yığılmış, büyük kapıları kırmaya çalışıyorlardı.

"Neden dansına devam etmiyorsun?" dedi kambur. "Seni korkutacak bir şey yaptımsa söyle, ne olur..."

Kız, duyduğu gürültüyü, tehlikede olduklarını işaretlerle anlatmaya çalıştı.

"Benimle gel!" dedi Kuasimodo. Dışarıda bir şeylerin olduğunu anlamıştı. "Neyle karşılacağımı bilmiyorum ama ne olursa olsun seni koruyacağımı biliyorum. Korkma sakın..."

Kızı elinden tuttu, kuledeki odasına çıkardı. Keçi de arkalarından geldi.

"Ben dönünceye dek buradan bir yere ayrılma!" dedi kambur.

Kilisenin damına koştu ve aşağıya baktı.

Bir yığın insan ellerinde fenerlerle Notre-Dame'ın merdivenlerine dolmuştu. Çok uzun ve kalın bir kalasın yardımıyla kapıları kırmaya çalışıyorlardı. Kapılar çok sağlamdı. Yer yer madenden yapılma çubuklarla pekiştirilmişti. Ama yine de bu ardı arkası kesilmeyen vuruşlara uzun süre dayanabileceği söylenemezdi. Merdivenlerden yukarıya koşa koşa çıkan adamlar, tuttukları kalası kilise kapılarına olanca hızlarıyla ve güçleriyle bindiriyorlardı.

Kuasimodo, "Bunlar, asker değil," diye söylendi. Bu kılıksız ve kaba saba insanlar, kimler olabilirdi? Buraya niçin gelmişlerdi? Ne yapmak istiyorlardı?.. Bu soruları sonra da yanıtlayabilirdi. Biricik Esmeralda'sını onlardan saklamalıydı. Geri döndü. Kız, yatağının üstünde, korkudan keçisine sarılmış, bekliyordu.

"Kim olduklarını ve ne istediklerini bilmiyorum," dedi Kuasimodo. "Ama ölünceye dek seni koruyacağım."

Cebinden bir anahtar çıkarıp Esmeralda'ya gösterdi:

"Odanın elindekinden başka bir anahtarı daha var. Efendimde durur. Şimdi seni buraya kitleyeceğim. Anahtarı da yanıma alacağım. Kimse sana dokunamayacak. Tehlike geçer geçmez gelir, açarım. Ben dönünceye dek burada korkmadan kalabilirsin."

Kuasimodo bunları söylerken telaşını belli etmemeye ve gülümsemeye çalışıyordu.

Kapı kapandı, Esmeralda anahtarın dönüşünü duydu, keçisine büsbütün sarıldı.

"Ah Djali," dedi. "Şimdi bize ne yapacaklar acaba? Neler olacak dersin?"

Ve gözlerini kapadı...

Sabahleyin, Notre-Dame'ın çatısını onarmaya gelen işçiler bütün gün çalışmışlar, hava kararmaya başlayınca da aletlerini kulede bırakıp gitmişlerdi. Kuasimodo bu araç ve gereçlerin konulduğu yere koştu. Büyük bir taş yığını ve uzun uzun maden filizleri buldu. Oracıkta, içinde bu metallerin eritildiği bir pota da vardı. İşçiler bu potada eriyik haline getirdikleri madenleri çatıda açılan gediklere döküp donduruyorlardı.

"İstediklerimi buldum!" diye bağırdı Kuasimodo. Ve yanında duran kocaman bir taşı kaptı. Üç kişinin güçlükle taşıyabileceği bu taşı kocaman elleriyle havaya kaldırdı.

Çatının kenarına geldi. Ve kalabalığın ortasına fırlattı. Olanları görmek için beklemedi. Geri döndü. Bir tane daha alıp getirdi. Yerine yolladı. Bunları bir üçüncü atış izledi. Sonra durdu. İstediği sonucu alıp almadığını anlayabilmek için aşağıya baktı.

Kalabalık çekilir gibi olmuştu. Merdivenlerde, ölü gibi yatan birkaç gövdeden başka kimse kalmamıştı. Kalas yerdeydi. Fakat içlerinden yirmi kişi ileri atılarak kaldırdılar onu. Ve basamaklardan hızla çıkmaya başladılar.

"Anlaşıldı," dedi Kuasimodo. "Bunları biraz ısıtmam gerek..."

Koştu, ocağı yaktı. Birkaç dakika içinde havayı yoğun bir duman kaplamıştı. Ateş çoktu. Kütüklerle besleniyor-

du. Maden filizleriyle doldurduğu potayı ateşin üstüne koydu.

Aşağıda, meydandakilerden biri kılıcını çekmiş, ucuyla çatıyı gösteriyordu.

"Bakın, bakın yanıyor, çatı tutuştu!"

"Buraya gelin!" dedi Dilenciler Kralı. "Bu ateş, bize yardımcı olmak için cennetten çıkıp geldi. Tanrı, kilisenin ortadan kalkmasını istiyor. Haydi çocuklar!.."

Bu sözler hırsızları bir hayli yüreklendirmişti. Kalası kapılara bindirip duruyorlardı. Kapıların tahtadan yapılma yerlerinde çatırdamalar başlamıştı. Ama demir bölmelerinde yalnızca çizinti ve kazıntılar meydana getirmişti.

"Haydi yine!.."

Adamlar, yeni bir vuruşa hazırlanmak için merdivenlerden indiler.

Birden, koca bir kaya taşıdıkları kalasın ortasına kondu. Ve yere düşürdü onu, bir adamı yaraladı, birini de öldürdü. Kalasın altında kalan üç kişinin de bacağı kırıldı. Meydandan korkunç çığlıklar yükseliyordu.

Arkasından bir ateş daha inince, ne yapacağını bilmeden merdivenlerde duran adamlar da öteye beriye savruldular.

"Yılmayın arkadaşlar!" diye bağırıyordu kral. "Biz öyle bir iki taştan korkup kaçacak kişiler miyiz? Haydi dostlarım, göreyim sizi!"

Adamlar, kalası kaptıkları gibi yukarıdan yağan taşlara aldırış etmeksizin kapıya dayandılar. Çatırtılar gitgide büyüyordu. Başarıya yaklaştıklarını anladıkça daha da korkusuz olmaya başlamışlardı. Biri düşer düşmez yerini çabucak başkası alıyordu. Meydan dilenciler ve hırsızlarla dolmuştu.

"Açılıyor, açılıyor!" diye bağırıyordu biri. "Üç vuruşluk canı kaldı. Sonra, içerdeyiz..."

"Biiir!"

Kapıda bir çocuğun geçebileceği büyüklükte bir gedik açıldı.

"İkiii!"

Gediğin ortasından geçen demir destek büyük gürültülerle ortasından bölündü. Taş yağmuru kesilmişti. Kapılara bütün güçleriyle saldırıyorlardı.

"Altınları düşünün dostlarım!.." diye bağırıyordu kral. "Hepsi bizim olacak, hepsi..."

"Üüüç!"

Son bir atılışla kalası bir kez daha vurmuşlardı kapıya. Ve gedik bir adamın geçeceği kadar büyümüştü. Ama kimse içeriye giremiyordu. Kapıya yaklaşan, tüyler ürpertici çığlıklar atarak kıvranıyordu.

Şimdi de başlarına maden eriyiği dökülüyordu. Yağmur sularını aşağıya akıtan oluk başlıklarının ağızlarından kızgın ve yoğun bir sıvı saçılıyordu. Hırsızlar kaçıştılar. Maden eriyiği aktı, aktı...

Kambur, çatıdaki ateşin önünde kara bir gölge gibi görünüyordu. Aşağıdan bakanlar yukarıya küfürler savurup duruyorlardı. Ama o bunların bir tekini bile duymuyordu.

Bu eriyik yağmuru onları ancak birkaç dakika için kapılardan uzaklaştırabilir, diye düşündü. Koşup askerleri yardıma çağırmalıyım!

Büyük çanı çalmaya yarayan ipin bulunduğu bölmeye koştu. Bir sıçrayışta ipe tutundu. Çekti. Çan sallanmaya başladı. Sesi gecenin içinde yankılandı. Kuasimodo koca sesiyle güldü...

"Bu müzik, askerleri buraya getirecek!" dedi sevinçle. İpi bıraktı.

Çatıdaki ateşe koştu. Bir yandan da deli gibi bağırıyordu:

"Haydi, biraz daha!.."

Birden durdu. "Bu da ne?" dedi. Kulaklarının kendisini aldatıp aldatmadığını anlamak için başını salladı. Duyduğu ses, Esmeralda'ya vermiş olduğu düdükten çıkıyordu. Bu tiz ses kafasına bir kılıç gibi saplanıvermişti...

Esmeralda'yı kilitlediği odaya koştu. Kız ondan yardım istemişti. Düdüğün sesi kesilmemişti hâlâ.

Kuasimodo bir saniye olsun gecikmek istemiyordu. Kapıya yüklendi ve kırdı onu. İçeriye daldı. Frollo yatağın yanında, ayakta duruyordu. Kambur içeri girer girmez öteye çevirdi başını. Esmeralda'nın yüzü bembeyazdı. Djali'ye sığınmış gibi bir hali vardı. Kuasimodo gelince dudakları arasındaki düdük yere düştü. Korkudan, gözleri kocaman kocaman açılmıştı. Ama bu gözler, rahibin vahşi bir istekle yanan gözlerine hiç benzemiyordu.

Kuasimodo, Frollo'ya bakmadı bile. Kenara itiverdi onu ve yatağın yanında diz çöktü. Korkudan titreyen kızı kollarına aldı.

"Artık korkulacak bir şey kalmadı," dedi. "Ben varken sana kimse kötülük edemez!"

Esmeralda küçücük bir sevinç çığlığı attı ve gözlerini yumdu.

"Seni incitti mi?" dedi kambur. "Dokundu mu sana?"

"Hayır, hayır," diye fısıldadı kız. "O gelir gelmez seni çağırdım. Bir şey yok."

Kuasimodo, onun söylediklerini duymadı, ama beti benzi atmış yüzünü bir kitap yaprağı gibi okudu. Sonra kı-

pırdamadan rahibe bir göz attı. Frollo, birden kamburu itip, çatıya doğru koşmaya başladı.

Kuasimodo yavaş yavaş ayağa kalktı.

"Döneceğim," dedi kıza. "Bana güvenebilirsin..."

Rahibin ardından gidiyordu. Adımlarına gizli ve korkunç bir güç sinmişti...

KAYBEDİŞ VE BULUŞ

Oluk başlıklarından Notre-Dame'ın merdivenlerine dökülen sıcak maden eriyiği akmaz olunca, hırsızlar yeniden yüklendiler.

"Ey ahali! Altınlarla aramızda hiçbir engel kalmadı. Haydi ardımdan gelin!"

Kral kılıcını havada sallayarak bağırıyor, maden eriyiğinin bulaşmadığı dar bir geçitten yürüyerek adamlarına yol gösteriyordu.

"Haydi altınlara!.."

Saldırı başlamış, hırsızlar içeriye dalmışlardı. Kiliseye ilk girenler arasında Piyer Grenguvar da vardı.

Tam bu sırada kalabalığın arka sıralarından bir ses yükseldi:

"Askerler geliyor!.."

Kuasimodo'nun ümidi gerçekleşmiş, çağrısına askerler yetişmişti. Kılıçlar sağa sola inip duruyor, hırsızların birçoğu atların ayakları altında can veriyor, kan gövdeyi götürüyor, korku çığlıklarıyla meydan inliyordu.

Kral kilisedeydi. Dışarıda olup bitenden haberi yoktu. Adamlarına emirler veriyordu:

"Haydi arkadaşlar, alabildiğiniz kadar alın!.."

Hırsızlar fenerlerin ışığında pırıl pırıl parlayan altın tabaklara, fincanlara atılıyordu. Altınlar düşüncelerini öyle bir çelmişti ki Esmeralda unutulmuş, gitmişti.

"Hepsi bizim, hepsi bizim!.."

Grenguvar, çevresinde olup bitenlere baktı. Ve, benim istediğim bu değildi, diye düşündü. Eğer burada kalırsam hırsız diye tutup götürecekler beni. Herhalde karıma adi bir hırsız olarak görünmek istemem. Buradan çıkmalıyım. Hem de şimdi!

Kilisenin meydana bakmayan bir köşesine doğru koşmaya başladı. "Hatırladığıma göre orada küçük bir kapı vardı," dedi. Bakındı. Kapı oradaydı. Sevinçle bir "oh" çekti.

Küçük kapı demir sürgülerle sıkıca kapatılmıştı. Grenguvar olanca gücüyle sürgüleri çekip kapıyı açtı.

Sokağa çıktığında günün ışımak üzere olduğunu gördü.

***

Kuasimodo, rahibin ardından çıktığı zaman odasında yalnız kalan Esmeralda, korkusundan keçisine sarılmıştı. Kiliseyi dolduran tuhaf sesleri dinliyor, bu gürültünün ne olduğunu merak ediyordu. Sonunda ayağa kalktı. Odanın kapısına gitti. Eğildi, merdivenlere baktı. Aşağıda hırsızların ellerindeki fenerlerin ışıklarıyla çizilen irili ufaklı gölgeler vardı. Oraya buraya koşuşan gölgeler... Keçisine dönerek:

"Odamıza dönsek iyi olacak galiba," dedi.

Tam bu sırada içeriyi korkunç bir çığlık doldurdu. Bu ses çatıya bakan pencereden geliyordu.

"Bu da ne?" diye bağırdı kız. "Kim o?"

Çığlık uzadıkça uzadı. Yavaş yavaş dindi. Ama keçi bu

acı sesin kesilmesini bekleyemedi. Ürkmüştü. Merdivenlerden aşağıya doğru hızla koşmaya başladı.

"Djali! Djali!"

Kız boşuna bağırıyordu.

"Geri dön Djali, gel bana!.."

Esmeralda kendini tehlikeye atacağını düşünmeksizin Djali'nin ardına düştü. Merdivenlerden indi.

Bu basamaklar, Grenguvar'ın biraz önce çıktığı küçük kapının yanında son buluyordu. Ozan kaçarken kapıyı açık bırakmıştı. Esmeralda keçisinin buradan dışarıya çıktığını gördü.

"Djali!" diye çağırdı yine. "Djali! Djali!.."

Kilisedeki hırsızlar işlerine öylesine dalmışlardı ki kızın merdivenlerden inip, açık kapıdan sokağa fırladığını bile fark edemediler.

Esmeralda dışarı çıktığı zaman, keçiyi ürküten o korkunç çığlık yeniden başlamıştı. Fakat kız, kafasını kaldırıp bakmadı.

Bu çığlık, Frollo'nun korkudan bembeyaz kesilmiş dudaklarından dökülüyordu. Kızın odasından çıktığında kendini hiç de iyi hissetmiyordu. Ateşler içindeydi. Hava almak, serinlemek istiyordu. Açık bir kapı bularak çatıya çıktı. Uzandı. Derin derin soluk alıp veriyordu.

Sonra, kamburun geldiğini fark etti. Yerinden kalktı. Ne yapacağını bilmiyordu. Koşmaya başladı. Birden ayağı taşa takıldı. Çatıdan yuvarlandı. Ama yere düşmedi. Oluk başlıklarından birinin boynunu yakalamıştı. Aşağıya düşmemek için sıkı sıkı tutunuyordu ona. Sokağın üstünde sallanıyor, arada bir gözü aşağıya kayıyordu. Evlerin çatıları öyle uzaktaydı ki...

Avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Sonra kafasını

kaldırıp yukarıya baktı. Kuasimodo, çatının kenarında durmuş, onu seyrediyordu.

"Yardım et bana!" diye bağırdı rahip.

Kuasimodo kıpırdamadı.

"Tanrı'yı seversen kurtar beni!"

Kuasimodo eğilip elinden tutsa, bir çekişiyle kurtarabilirdi onu. Fakat iki eli iki yanında, öylece durdu. Konuşmuyordu da. Rahibi, ölümüyle baş başa bırakmıştı.

Frollo yine aşağıya baktı ve bağırdı. Kafasını yukarıya kaldırdı. Kan fışkırıncaya dek dudaklarını ısırdı. Gücü tükenmişti. Uzun süre böyle asılı kalamazdı.

Kambur hiç kıpırdamıyor, çektiği acıyı seyrediyordu.

Oluk başlığına sarılan soluk parmaklar da güçlerini yitirmiş, gevşemeye başlamışlardı...

***

Grenguvar, kiliseden çıkar çıkmaz, aşağıya inen dar sokağa daldı. Sonra durdu. Askerlerden uzaklaşmam gerek, diye düşündü. O hırsızlardan da kaçmalıyım. Galiba en iyisi, tek başıma hiçbir şey olmamışçasına ağır ağır yürümek olacak, dedi.

Henüz ilk adımını atmıştı ki beyaz bir keçinin kendisine doğru koştuğunu gördü.

"Djali!" diye seslendi. Altın boynuzlarından tanımıştı onu. "Buraya gel Djali!.."

Keçi umursamadı. Koşa koşa önünden geçip gitti. Grenguvar yolundan döndü. Djali'yi kovalamaya koyuldu. Esmeralda da onun ardına düşmüştü. Koşarken saçları uçuşuyordu. Grenguvar, onu görür görmez:

"Durun! Ne olur durun!" diye seslendi.

Esmeralda başını çevirip de kendisine seslenenin kim

olduğuna bakmadı. Djali'yi yakalamaktan başka hiçbir şey düşünmüyordu. Nerede bulunduğunu, hangi sokakta koştuğunu bilmiyordu. İkisi de keçi nereye giderse oraya doğru seyirtiyorlardı.

"Esmeralda!" diye bağırdı Grenguvar. "Esmeralda, karıcığım!.."

Sesini duyuramamıştı yine.

Köşeyi döndüler. Buraya bir yığın insan toplanmıştı. İki adam Djali'yi tutuyordu. Ötekiler de kazma kürekle, küçük bir kulübeyi yıkıyorlardı. Keçiyi tutan adam Esmeralda'yı görünce sevinçle bağırdı:

"İşte Esmeralda, güzel dansözümüz Esmeralda!.."

Bunlar, Esmeralda'nın birlikte yaşamaya alışık olduğu hırsızlar ve dilencilerdi. Hep bir ağızdan bağrışıyorlardı:

"Esmeralda!.."

Esmeralda nereye geldiğini anlamıştı. Fare Deliği'nin önüydü burası. Ve hırsızlar, küçük evi yıkıp dökmüşlerdi. İçerden yıkık duvarlar arasından Gudül Teyze'nin haykırışları geliyordu:

"Beni yalnız bırakın! Bırakın beni!"

"Ona ne yaptınız?" dedi kız. "Niçin evini yıktınız?"

"Bize küfredip duruyor da ondan!" diye yanıtladı hırsızlardan büyük olanı. "Ona bir ders verelim," dedik.

Elinde fener tutan küçük hırsız da aynı kafadaydı:

"Çok iyi ettik! Aklı başına gelir!"

"Zavallı kadın," dedi Esmeralda. "Bırakın da yanına gideyim."

Aralarından geçerek içeriye daldı.

Gudül Teyze, vurulmuş bir hayvan gibi döşemeye yığılmıştı. Elinde bir şey saklıyor ve durmadan bağırıyordu:

"Uzak durun benden! Beni kendi halime bırakın!"

Esmeralda Gudül Teyze'nin yanında diz çöktü.

"Üzülmeyin, size dokunmayacaklar," dedi. "Bir kötülük yapmaya kalkarlarsa engel olurum onlara."

Elini yaşlı kadının omzuna koymuştu. Gudül Teyze, önce bu kızın kim olduğunu bilemedi. Ama sonra doğmak üzere olan güneşin ve hırsız fenerlerinin yardımıyla tanıyıverdi onu.

"Kimsin sen?" diye bağırdı. "Tanıdım seni. Çingene'ye benziyorsun. Sen..."

Birden sustu. Elinde sıkı sıkı tuttuğu şey yere düşmüştü. Onu aramaya koyuldu.

"İşte," dedi. "Buldum."

Gudül Teyze'nin yerden aldığı şey, minicik bir patikti.

"Bakabilir miyim ona?" diye bağırdı kız. "Bakmam gerek!.."

Ve Esmeralda boynunda taşıdığı yeşil çantayı açtı. İçinden Gudül Teyze'nin elindeki patiğin tekini çıkarttı. Üstündeki kâğıtta mürekkebi solmuş bir yazı vardı:

"Bu patiğin tekini bulduğun zaman
Anneni göreceksin."

Yaşlı kadın iki patiği yan yana koyup baktı. Kâğıdı okudu. Ve başını kaldırıp Esmeralda'ya baktı.

"Kızım, yavrum..." diyerek ağlamaya başladı.

Esmeralda da annesini kucakladı. Uzun uzun öptü. Gudül Teyze kızını bulmanın sevincini yaşarken Djali'yi tutan hırsızın sesi duyuldu:

"Çabuk kaçın, askerler geliyor!"

Sonra içeriye dalıp kızı ayağa kaldırdı hırsız.

"Merak etme," dedi kıza. "Biz seni koruruz..."

Öteki hırsızlar da aynı düşüncedeydiler.

"Evet," dediler. "Biz bakarız sana!"

"Annemi bırakıp gelemem ki!" dedi kız.

Ama hırsızlar bunun da çaresini buldular.

"Biz onu da koruruz," dediler. "Yalnız ayağınızı çabuk tutarsanız..."

***

Kuasimodo, Frollo'nun düşüp ölmesini seyrettikten sonra Esmeralda'nın odasına döndü. Oda bomboştu. Esmeralda yoktu. Yatağının üstüne kapandı ve çocuklar gibi ağladı. Sonra kalktı, pencereye doğru yürüdü.

Güneş doğmuş, kent uyanmıştı. Esmeralda'yı arıyordu. Güzel Çingene'yi saklayan kente baktı, baktı... Yıkık ve boş bir kulübeye, Fare Deliği'ne gözü ilişti. Ama düşünceleri öyle uzaklardaydı ki onu görmedi bile. Gece gündüz bıkmadan Notre-Dame'ın kulelerinden Paris'e bakan çirkin yüzlü oluk başlıkları gibi saatlerce kıpırdamadan durdu.

Günün ışıkları solmaya başlamıştı. Kuasimodo yavaş yavaş içeriye girdi. Notre-Dame'ın çanlarından biri çalıyor, garipsi ve boynu bükük bir müzik gecenin karanlıklarına doğru uzanıyordu...

SON

GENÇLİK DİZİSİ

SEKSEN GÜNDE DÜNYA TURU	Jules Verne
DÜNYANIN MERKEZİNE SEYAHAT	Jules Verne
TOM SAWYER	Mark Twain
ÇALINAN TAÇ	Mark Twain
NOTRE-DAME'IN KAMBURU	Victor Hugo
ÜÇ SİLAHŞÖRLER	Alexandre Dumas
OLIVER TWIST	Charles Dickens
BEYAZ DİŞ	Jack London
HAZİNE AVCILARI	E. Nesbit
HZ. SÜLEYMAN'IN HAZİNELERİ	H. Rider Haggard
KİMSESİZ ÇOCUK	Hector Malot
PAL SOKAĞI ÇOCUKLARI	Ferenc Molnar
ROBINSON CRUSOE	Daniel Defoe
SİYAH İNCİ	Anna Sewell
KAÇIRILAN ÇOCUK	R. L. Stevenson
DON KİŞOT	M. De Cervantes
ÇOCUK KALBİ	E. De Amicis

ISBN 975-6387-50-5